DZIENNIK URZĘDOWY
WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Białystok, dnia czwartek, 2 lipca 2020 r.

Poz. 3043

Elektronicznie podpisany przez:
Małgorzata Maria Namiotko
Data: 02.07.2020 13:03:32

UCHWAŁA NR XV/127/20
RADY MIEJSKIEJ W SZEPIETOWIE

z dnia 25 czerwca 2020 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szepietowo na lata 2020 – 2023”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282) Rada Miejska w Szepietowie uchwala, co następuje:

§ 1. Uchwala się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szepietowo na lata 2020 – 2023”, w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Szepietowa.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej
Grzegorz Żochowski

Załącznik do uchwały Nr XV/127/20

Rady Miejskiej w Szepietowie

z dnia 25 czerwca 2020 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SZEPIETOWO NA LATA 2020-2023

STYCZEŃ 2020

Spis treści

1. Wstęp ... 4
1.1. Podstawa prawna opracowania ... 4
1.2. Definicje ... 5
1.3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce ... 6
1.4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego ... 7
1.4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 7
1.4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu ... 12
1.5. Uwarunkowania wewnętrzne ... 15
1.5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy) ... 15
2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy ... 25
2.1. Zarys historii obszaru gminy ... 25
2.2. Zasoby dziedzictwa kulturowego gminy ... 26
2.2.1. Krajobraz kulturowy ... 26
2.2.2. Zabytki nieruchome ... 30
2.2.3. Stanowiska archeologiczne ... 36
2.2.4. Zabytki ruchome ... 38
2.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony ... 40
2.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków ... 43
2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy ... 45
3. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy (SWOT) ... 46
4. Założenia programowe ... 48
4.1. Priorytety i kierunki działań ... 48
4.2. Zadania programu opieki ... 49
5. Zarządzanie realizacją programu ... 52
5.1. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami ... 52
5.2. System wdrażania ... 52
6. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami ... 54
7. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami ... 58
8. Zgodność zadań Programu z innymi dokumentami ... 60

Spis tabel

Tabela 1. Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Szepietowo 36
Tabela 2. Zabytki ruchome z terenu Gminy Szepietowo wpisane do rejestru zabytków 41
Tabela 3 . Wykaz obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, w tym zabytki wpisane do rejestru 43
Tabela 4 . Wykaz zadań 49
Tabela 5 . Wskaźniki realizacyjne w okresie 2020-2023 54
Tabela 6 . Zestawienie zbieżnych zadań LPR i GPOnZ 60

1. Wstęp

1.1. Podstawa prawna opracowania

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na podstawie Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.). Program, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, podlega z uwagi na obowiązek wynikający z treści art. 87 ust. 4 wymienionej ustawy, ogłoszeniu w wojewódzkim dzienniku urzędowym i wchodzi w życie z dniem przyjęcia w formie uchwały przez radę gminy.

Dokument jest opracowywany na okres 4 lat. Z jego realizacji burmistrz co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

Aktualizacje programu opieki powinny być dostosowane do zmieniającego się stanu prawnego i administracyjnego, warunków społecznych, gospodarczych i kulturowych. Powinno się również zweryfikować kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz dokonywać systematycznej oceny efektów wdrażania programu.

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe obszaru Gminy Szepietowo, zaś beneficjentami są mieszkańcy gminy, osoby związane z tutejszym dziedzictwem poprzez pochodzenie, a także turyści.

Celem opracowania jest zgodnie z art. 87, ust. 2 wyżej wymienionej ustawy:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

1.2. Definicje

W Gminnym programie opieki nad zabytkami przyjęto zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami następujące definicje:

1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

1.3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Ochrona i opieka nad zabytkami wynikają z szeregu dokumentów obowiązujących w kraju.

Konstytucja RP

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.).

Inne uregulowania

Inne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, które znajdują się w wielu obowiązujących ustawach wymienionych poniżej.
1. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1945 z późn. zm.),
2. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186 z późn. zm.),
3. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 z późn. zm.),
4. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r. poz. 55),
5. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 65),
6. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194),
7. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2019 r. poz. 688),
8. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170).

1.4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

1.4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Szepietowo jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach:

1) Narodowa Strategia Rozwoju Kultury i jej Uzupełnienie na lata 2004 - 2020,
2) Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019 - 2022,
3) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego do 2020,
4) Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030.

1) Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004–2013 i Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Szepietowo jest komplementarny do celu strategicznego Narodowej Strategii Rozwoju Kultury 2004-2020: "Zrównoważenie rozwoju kultury w regionach" oraz celów cząstkowych/uzupełniających:
nr 1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury,
nr 3. Wzrost udziału kultury w PKB,
nr 4. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.

Cele cząstkowe realizowane będą w ramach pięciu obszarów priorytetowych, którym odpowiadają szczegółowo opisane w NSRK – Narodowe Programy Kultury. Bezpośrednio do ochrony zabytków odnosi się Narodowy Program Kultury "Dziedzictwo kulturowe NPK Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego". Uszczegółowienie i rozszerzenie NPK stanowią programy operacyjne Ministra Kultury. Spośród 11 programów operacyjnych dwa z nich wiążą się z ideą ochrony zabytków.

Program "Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego"

Program jest realizowany w ramach dwóch komplementarnych priorytetów: 1) rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz 2) rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu 1 jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego.

Program „Rozwój infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz wzrost efektywności zarządzania kulturą”

Celem programu jest wyrównywanie dostępu do dóbr i usług kultury poprzez inwestycje w infrastrukturę, poprawa warunków funkcjonowania instytucji kultury, instytucji filmowych oraz szkół i uczelni artystycznych, a także poprawa efektywności ich zarządzania. Program

będzie realizowany poprzez współfinansowanie zadań z zakresu m.in.: rewitalizacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne obiektów zabytkowych oraz poprzemysłowych obiektów o wysokiej wartości historycznej.

Inne programy

Ponadto realizowane są Programy Ministra dotyczące opieki nad miejscami pamięci narodowej, w tym grobami, cmentarzami wojennymi, które to zadanie zostało przejęte po zlikwidowanej w 2016 r. Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. W latach 2016 – 2018 m.in.: Przeprowadzono remonty przywracające godny wygląd 23 cmentarzom wojennym za granicą. Remontom poddane zostały cmentarze w Iranie, Libanie, na Ukrainie, na Białorusi, w Uzbekistanie, we Francji, w Niemczech, na Łotwie, na Węgrzech, w Tanzanii i Norwegii. Objęto stałą opieką 57 cmentarzy wojennych za granicą: we Włoszech, Izraelu, Białorusi, na Ukrainie, w Kazachstanie, Uzbekistanie, Kirgistanie w Iranie i Libanie.

W 2018 r. kontynuowane były Programy Ministra m.in.: Wspieranie działań muzealnych, Kultura ludowa i tradycyjna, Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą, Ochrona zabytków archeologicznych, Ochrona zabytków.

1 stycznia 2018 r. powołano Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków, którego celem jest stworzenie nowego źródła pozyskiwania środków finansowych przeznaczanych na sprawowanie opieki nad zabytkami.

Ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą to m.in. działania w zakresie Realizacja przedsięwzięć konserwatorskich w zabytkowych obiektach polskiego dziedzictwa kulturowego na historycznych Ziemiach Wschodnich Rzeczypospolitej.

2) Uchwała Nr 82 Rady Ministrów z dn. 13.08.2019r. (MP Poz. 808 z dn. 11.09.2019 r.) z załącznikiem: **"Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022".**

Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 (Dz. U. z 11 września 2019 r. poz. 808) jest "Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami" poprzez realizację celów szczegółowych: 1) optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, 2) wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i 3) budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Do osiągnięcia założonych celów będzie prowadziła realizacja następujących zadań:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym,
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,

- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami,
- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej,
- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych,
- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych, poprzez współpracę z właściwymi służbami, takimi jak policja,
- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnością,
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Działalność Centrum Architektury Drewnianej będzie koncentrować się na opracowywaniu i szerokim udostępnianiu poradników i podręczników dobrych praktyk dla właścicieli i opiekunów zabytków architektury oraz budownictwa drewnianego, organizowaniu szkoleń dla właścicieli oraz kursów rzemiosła tradycyjnego podnoszących kompetencje rzemieślników w zakresie zapewniającym właściwą konserwację zabytków drewnianych, z uwzględnieniem regionalnej specyfiki technik rzemieślniczych oraz konstrukcji architektury drewnianej.

3) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego do 2020 r.

Strategia przyjęta Uchwałą Rady Ministrów Nr 61 z dnia 26 marca 2013 r. posiada określone cele, które są komplementarne do programu opieki nad zabytkami.

Cel główny: Wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski. Cel szczegółowy 4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego, według którego podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest wzmacnianie więzi opartych na wspólnej tożsamości i umiejętności jej ciągłej, twórczej reinterpretacji. Wynikający stąd Priorytet Strategii 4.1. Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej obejmuje następujące kierunki działań:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.
4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Kluczowe znaczenie ma priorytet 4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu. Działania związane z upowszechnieniem i ułatwieniem dostępu do dziedzictwa kulturowego są nierozerwalnie związane i warunkowane przez proces ochrony dziedzictwa. Istotna jest również rola partycypacji społecznej w procesie ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ochrona dziedzictwa, jako ważnego zasobu kulturowego, wymaga także zintegrowanego podejścia do zagadnienia krajobrazu kulturowego. O skuteczności zachowania dziedzictwa decyduje bowiem dzisiaj nie tylko forma ochrony, ale także funkcja użytkowa zabytkowych obiektów i ich otoczenia. W szczególności aktywizacja społeczności lokalnych wokół zintegrowanej ochrony zasobów kulturowych i środowiska przyrodniczego może prowadzić do wzmacniania więzi między mieszkańcami oraz zwiększania ich kreatywności i przedsiębiorczości. Umożliwi to wykorzystanie unikatowych zasobów wewnętrznych, rozwój lokalnych produktów i usług oraz specjalizację regionów. Aby osiągnąć wysoką jakość realizacji zapisów i dbałość o dobro wspólne, jakim jest dziedzictwo kulturowe, konieczne jest również uzupełnienie edukacji urzędników publicznych o wiedzę i metody wykorzystania zasobów kulturowych regionu.

4) Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 r.

Dokument przyjęty uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. dotyczy metod indukowania rozwoju przestrzennego państwa, do czego pośrednio mogą przyczynić się działania związane z ochroną zabytków i szerzej - dziedzictwa kulturowego. Koncepcja posiada ustalone cele, wśród których znalazły się:

Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.

Działania wspierające rozwój funkcji metropolitalnych obejmą szereg sfer: gospodarczą, naukowo-badawczą i wiele innych mających wpływ na stymulowanie rozwoju. Wzmacniane i eksponowane będą również funkcje symboliczne ośrodków miejskich, w tym kulturowe – wspierana będzie renowacja i modernizacja istniejącej infrastruktury kultury (teatry, filharmonie, sale wystawowe, muzea, galerie sztuki, biblioteki itd.) oraz rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów na cele kulturowe, co bezpośrednio dotyczy zagadnień opieki nad zabytkami.

Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.

Kierunki działań polityki przestrzennej umożliwiające realizację celu 2, wspomagania spójności terytorialnej, obejmują m.in. "Regionalną integrację funkcjonalną, wspomaganie

rozprzestrzeniania procesów rozwojowych na obszary poza głównymi miastami oraz budowanie potencjału do specjalizacji terytorialnej". Wśród poddziałań koncentrujących się wokół tego celu znajduje się "Wspomaganie rozwoju specjalizacji terytorialnej ".

Szansą dla rozwoju wielu obszarów wiejskich jest osiąganie specjalizacji dzięki wykorzystaniu ich dziedzictwa kulturowego, zasobów przyrodniczych i krajobrazowych.

Dodatkowo zostanie wzmocnione zarządzanie ich przestrzenią funkcjonalną poprzez tworzenie nowych struktur o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych, ochronę i rewaloryzację zachowanych obiektów zabytkowych i zespołów ruralistycznych.

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski. Realizacja powyższego celu wymaga podjęcia działań m.in. w obszarze: "Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej".

Działania w tym zakresie skoncentrują się na objęciu ochroną prawną najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazów naturalnych i historycznych, w tym układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz stanowisk archeologicznych.

Uspołecznienie procesów planistycznych będzie wspomagać integrację zarządzania krajobrazem kulturowym odziedziczonym i związanym ze współczesnymi stosunkami społeczno-gospodarczymi, z zarządzaniem obiektami ochrony obszarowej, ochroną wartości symbolicznych mogących być podstawą potencjału rozwoju regionów, takich jak sylweta miasta i obiektu zabytkowego, obiektów istotnych dla dziedzictwa kulturowego społeczności lokalnych.

Działania będą dotyczyć także koordynowania przedsięwzięć związanych z rozwojem regionów i obszarów turystycznych oraz systemów rekreacyjnych w obszarach cennych przyrodniczo i atrakcyjnych turystycznie w celu ograniczenia presji ze strony turystyki na obszary o najwyższych walorach przyrodniczych (parki narodowe, rezerwaty, atrakcyjne turystycznie obszary o niskiej chłonności ekologicznej) i intensyfikacji rozwoju społeczno - gospodarczego sąsiednich obszarów, w tym objętych restrykcjami konserwatorskimi, takich jak: parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, parki kulturowe, ewidencjonowane zabytkowe założenia ruralistyczne i rezydencjonalne, rezerwaty archeologiczne.

Ponadto KPZK definiując obszary funkcjonalne lokuje wśród nich obszar przestrzeni chronionej – „obszar planowany do ochrony przed zabudową niezwiązaną z celami ochrony i udostępnianiem terenów chronionych wraz z otulinami i korytarzami ekologicznymi, strefy ochronne ujęć wody i zbiorników wód śródlądowych, obszary objęte ochroną zabytków i opieką nad zabytkami oraz tereny zieleni, zadrzewień, lasów i upraw polowych”.

Obszary te zostaną wyodrębnione w planach zagospodarowania przestrzennego województw jako ustalenie wiążące, przyczyniające się do zahamowania postępującej degradacji środowiska kulturowego, nieodwracalnej utraty krajobrazów historycznych i tworzących tożsamość miejsca.

1.4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny program opieki nad zabytkami wynika również z założeń innych dokumentów związanych z strategią rozwoju województwa podlaskiego. Najważniejsze z nich to:

1) Program rozwoju kultury województwa podlaskiego do roku 2020,
2) Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego,
3) Strategia rozwoju województwa podlaskiego do 2020 roku,
4) Projekt Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2030,
5) Powiatowy program opieki nad zabytkami i wojewódzki program opieki nad zabytkami.

1) Program rozwoju kultury województwa podlaskiego do roku 2020

21 kwietnia 2008 roku Sejmik Województwa Podlaskiego przyjął Program Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2020 jako kontynuację wcześniejszego Programu. Dokument ten utworzony został przede wszystkim jako materiał intencyjny, określający podstawowe, możliwe i pożądane kierunki działań w aspekcie ochrony dziedzictwa kulturowego jak i rozwoju kultury, umożliwiający podjęcie starań o pozyskiwanie środków europejskich. Zagadnienia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego są ściśle związane z Projektem programu opieki nad zabytkami województwa podlaskiego na lata 2008 – 2011 z przedłużeniem na lata następne. Pierwszym z celów strategicznych Programu jest ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego. Zachowanie dziedzictwa uznane zostaje za podstawę rozwoju i upowszechniania kultury. Stanowi potencjał naszego regionu, mogący przyczynić się do wzrostu konkurencyjności wobec innych regionów w zakresie atrakcyjności turystyki, inwestycji i rozwoju sektora turystyczno-usługowego. Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym sprzyja integracji i podnoszeniu poczucia wartości wśród lokalnej społeczności. W celu realizacji programu zaplanowano podjęcie m.in. następujących działań, które częściowo realizuje również gminny program opieki nad zabytkami:

1.1. prowadzenie projektów badawczych związanych z dziedzictwem kulturowym w celu jego rozpoznania i udokumentowania,
1.2. prowadzenie inwentaryzacji i ewidencji wszystkich kategorii zabytków,
1.3. upowszechnianie wyników badań, wykorzystanie ich w procesach zarządzania kulturą oraz w gospodarce, inwestycjach, turystyce,
1.4. rewaloryzacja zabytków, powiązana z ochroną zabytkowego krajobrazu kulturowego, dbałością o porządkowanie i kształtowanie detalu architektonicznego oraz małej architektury, zgodna z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (ochrona i rewaloryzacja zabytkowego budownictwa drewnianego – jako podstawowego wyznacznika tożsamości kulturowej regionu, zabytkowej architektury murowanej, zabytkowych parków, cmentarzy, zabytkowych zespołów obronnych i in.),
1.5. rewaloryzacja przestrzeni publicznych zabytkowych układów urbanistycznych,
1.6. systemowe zabezpieczanie obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń,

1.7. ochrona tożsamości kulturowej regionu, jego wielokulturowości, ze szczególnym uwzględnieniem działań w zakresie edukacji regionalnej, prowadzenie wielokierunkowych działań promocyjnych, szkoleniowych i edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o roli, znaczeniu i konieczności zachowania dziedzictwa kulturowego,
1.8. prowadzenie wielokierunkowych działań promocyjnych, szkoleniowych i edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o roli, znaczeniu i konieczności zachowania dziedzictwa kulturowego,
1.9. tworzenie szlaków turystyczno-kulturowych obejmujących najciekawsze miejsca i obiekty zabytkowe w województwie.

2) Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego został przyjęty przez Sejmik Województwa Podlaskiego uchwałą nr IX/80/03 z dnia 27 czerwca 2003 r. Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Szepietowo jest zgodny z celami polityki przestrzennej wytyczonymi w Planie zagospodarowania, zasadami ich realizacji oraz kierunkami działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny Planu to „Zrównoważone zagospodarowanie przestrzeni województwa podlaskiego sprzyjające rozwojowi społeczno-gospodarczemu, spójności społecznej i terytorialnej, konkurencyjności, sprawności funkcjonowania oraz wykorzystaniu potencjału przyrodniczego, kulturowego i położenia przygranicznego". Cel strategiczny realizowany będzie poprzez cele cząstkowe, w tym cel 4 dotyczący bezpośrednio dziedzictwa kulturowego: „Osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego województwa, w tym sieci ekologicznej i walorów dziedzictwa kulturowego i krajobrazowych oraz racjonalne użytkowanie ich zasobów". Działania pozwalające osiągnąć wytyczony cel sprowadzają się do ochrony i racjonalnego zagospodarowania dziedzictwa kulturowego, stąd gminny program opieki nad zabytkami jest ściśle powiązany z realizacją celów PZP WP.

3) Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020

Ochrona zabytków pośrednio przyczynia się do realizacji celów strategii. Dbałość o zachowanie dziedzictwa kulturowego pomaga we wzmacnianiu więzi opartych na wspólnej tożsamości i przyczynia się tym samym do realizacji Celu strategicznego 1. Konkurencyjna gospodarka Cel operacyjny 1.4. Kapitał społeczny jako katalizator procesów rozwojowych.

4) Projekt Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2030

Obecnie trwają prace nad ostateczną wersją Strategii. Przewiduje się, że wśród wytyczonych celów operacyjnych znajdzie się Cel strategiczny 1. Dynamiczna gospodarka Cel operacyjny 1.3. Lokalna przedsiębiorczość. Będzie on realizowany przez m.in. wspieranie rozwoju turystyki w oparciu o walory przyrodnicze, dziedzictwo kulturowe i lokalne produkty turystyczne.

Cel strategiczny 3. Partnerski region Cel operacyjny 3.2. Kapitał społeczny. Kapitał społeczny traktowany jest jako ważny czynnik rozwoju regionów, a budują go działania ukierunkowane na kształtowanie postaw społecznych i obywatelskich. Województwo podlaskie planuje wykorzystać w tym celu znaczny potencjał kulturowy regionu, na który składa się również zasób obiektów zabytkowych. Kapitał społeczny jest budowany przez mocne więzi oparte na wspólnej tożsamości lokalnej, regionalnej i narodowej, do czego przyczynia się dziedzictwo kulturowe.

5) Program powiatowy i wojewódzki

Powiatowy program opieki nad zabytkami dla powiatu wysokomazowieckiego oraz Wojewódzki program opieki nad zabytkami dla województwa podlaskiego aktualnie nie zostały jeszcze opracowane.

1.5. Uwarunkowania wewnętrzne

1.5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (po opracowaniu zmian w roku 2013) zostało przyjęte Uchwałą Nr XXXI/215/14 Radę Miejskiej w Szepietowie z dnia 7 października 2014 r. Studium opracowane zostało w celu określenia polityki przestrzennej gminy, w tym lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego.

Ustalenia studium dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków nakładają obowiązki w stosunku do właścicieli i zarządców zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Wszelkie prace przy obiektach i na terenach zabytkowych, oraz w ich bezpośrednim otoczeniu mogą być prowadzone po uzyskaniu stosownego pozwolenia Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wymóg uzyskania pozwolenia WKZ dotyczy również kwestii dokonywania podziałów zabytku, zmiany przeznaczenia lub sposobu korzystania z zabytku, prowadzenia badań archeologicznych i architektonicznych oraz podejmowania innych działań, które mogą wpłynąć na naruszenie substancji zabytkowej lub wygląd zabytku.

W przypadku zabytków architektury i budownictwa, wpisanych do rejestru, przedmiot i zakres ochrony określa decyzja o wpisaniu do rejestru. W odniesieniu do pozostałych zabytków znajdujących się w ewidencji, przedmiotem ochrony jest przede wszystkim zewnętrzny wygląd budynków: ukształtowanie bryły, opracowanie elewacji (forma i układ otworów, detal architektoniczny) oraz inne elementy decydujące o zachowaniu ich historycznego charakteru, między innymi: wykończenie ścian zewnętrznych, pokrycie dachu. Prace przy tychże obiektach, przede wszystkim te mające wpływ na ich wygląd zewnętrzny, mogą być prowadzone po uzyskaniu stosownego uzgodnienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Rozbiórka może być dokonana tylko w uzasadnionych przypadkach (bardzo zły stan zachowania), po uzgodnieniu jej z WKZ.

W odniesieniu do zabytkowych zespołów dworsko - parkowych obowiązuje zachowanie i konserwacja zabytkowych obiektów tworzących zespół, w tym kompozycji zieleni, starodrzewu, historycznego rozplanowania założenia, układu komunikacyjnego, osi kompozycyjnych i widokowych, ukształtowania terenu (tarasy, wały), cieków i zbiorników wodnych. Wymóg uzyskania pozwolenia/uzgodnienia WKZ na prowadzenie jakichkolwiek działań (robót budowlanych, prac konserwatorskich i innych) przy obiektach podworskich oraz pozostałych położonych w granicach ochrony konserwatorskiej zespołu, na terenie zespołu oraz w jego otoczeniu bez uprzedniego uzgodnienia ich z WKZ i uzyskania stosownego pozwolenia.

Obowiązuje również w stosunku do cmentarzy zabytkowych zachowanie i restauracja ich zabytkowych elementów (ogrodzenie, bramy, kaplice itd.), w tym historycznych elementów ukształtowania terenu (układ kwater i mogił). Studium zawiera wskazanie zachowania i

konserwacji zieleni, zabytkowych krzyży, nagrobków oraz innych elementów małej architektury. Nakłada też wymóg uzyskania pozwolenia/uzgodnienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac związanych z konserwacją i restauracją cmentarza i jego elementów.

Stanowiska archeologiczne należy objąć ochroną w formie tzw. archeologicznej strefy ochrony konserwatorskiej w granicach (na podstawie ewidencji AZP). W zasadzie tereny, na których stwierdzono występowanie stanowisk archeologicznych powinny pozostać otwarte – niezabudowane. Ewentualna zmiana zagospodarowania tych terenów winna być poprzedzona badaniami archeologicznymi, których wyniki zadecydują o dopuszczalnym zakresie działalności inwestycyjnej. Na prowadzenie badań archeologicznych wymagane jest uzyskanie pozwolenia WKZ.

Wskazana w Studium polityka przestrzenna w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej zawiera szereg wskazań. W odniesieniu do historii terenu proponuje się: popularyzację historii gminy w miejscowych szkołach, wydanie monografii historycznej gminy. W odniesieniu do zabytkowego budownictwa postuluje się ochronę obiektów wpisanych do rejestru oraz ewidencji zabytków prowadzonej przez Podlaskiego Konserwatora Zabytków przez ich zachowanie i konserwację. Wszelkie prace przy obiektach i na terenach wpisanych do rejestru zabytków oraz w ich bezpośrednim otoczeniu mogą być prowadzone z uwzględnieniem przepisów odrębnych. Ochrona obszarów i obiektów środowiska kulturowego przez utrzymanie, wyznaczonych w opracowaniu, stref konserwatorskich i przestrzeganie zasad ich zagospodarowania. Najogólniej zakłada się, że w strefach powinny być bezwzględnie zachowane obiekty o walorach kulturowych i zabytkowych, rozwijane formy budownictwa nawiązujące do architektury lokalnej-tradycyjnej.

Strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej, obejmują:

– zespół kościoła parafialnego pw. św. Anny w Dąbrówce Kościelnej w granicach muru kościelnego oraz cmentarza parafialnego w granicach ogrodzenia,
– pozostałości założenia dworsko-parkowego w Szepietowie-Wawrzyńcach,
– pozostałości założenia dworsko-parkowego w Szepietowie Podleśnym,
– pozostałości założenia dworsko-parkowego we wsi Wyliny-Ruś.

Strefy "B" - ochrony zachowanych elementów zabytkowych, obejmują obszary wartościowych zespołów architektoniczno-krajobrazowych:

– układu przestrzennego części wsi Dąbrówka Kościelna (istniejąca),
– układu przestrzennego założenia dworsko-parkowego (w granicach pierwotnego planu S. Rogowicza z 1927 r.) w Szepietowie-Wawrzyńcach wraz z alejami dojazdowymi.

Strefy „E” – ochrony krajobrazowej i zabezpieczenie otuliny, obejmują obszary wokół wartościowych zespołów architektoniczno-krajobrazowych:

– pozostałości założenia dworsko-parkowego w Szepietowie-Wawrzyńcach,

- pozostałości założenia dworsko-parkowego w Szepietowie Podleśnym,
- pozostałości założenia dworsko-parkowego we wsi Wyliny-Ruś.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na terenie Miasta i Gminy Szepietowo

1) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentów wsi Włosty-Olszanka i Dąbrowa-Wilki (Uchwała Nr IX/65/03 Rady Gminy Szepietowo z dnia 29 października 2003 r.)

Niniejszy Plan nie dotyczy terenów lokalizacji zabytków, a w swojej treści nie odnosi się do ochrony żadnych form dziedzictwa kulturowego.

2) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części miejscowości Szepietowo w rejonie ulic Głównej i Piwnej (Uchwała Nr XXVI/182/09 Rady Gminy Szepietowo z dnia 13 listopada 2009 r.)

Niniejszy Plan nie dotyczy terenów lokalizacji zabytków znajdujących się w rejestrze. W rozdziale 4 zastosowano zapis odnoszący się do ochrony zabytków: "W przypadku odkrycia, podczas prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie roboty, zabezpieczyć przy użyciu dostępnych środków ten przedmiot i miejsce odkrycia oraz niezwłocznie zawiadomić o tym Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub Wójta Gminy Szepietowo."

W rozdziale 3 "Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego" wskazano warunkowe dopuszczenie lokalizacji usług na wyznaczonych terenach. Na obszarze objętym ustaleniami planu nie występują obiekty objęte formami szczególnej ochrony przyrody.

3) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części miasta Szepietowa w rejonie ulic Głównej, Kard. Stefana Wyszyńskiego i Ogrodowej (Uchwała Nr XXXI/222/10 Rady Miejskiej w Szepietowie z dnia 28 czerwca 2010 r.)

Plan ten określa zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (w rozdz. 3) a także zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (w rozdz. 4):

§ 15. 6. Na obszarze objętym ustaleniami planu nie występują obiekty objęte formami szczególnej ochrony przyrody.

§ 16. 1. Na obszarze objętym ustaleniami planu nie ma zabytków wpisanych do rejestru, jak również obiektów zabytkowych.

2. Za dobro kultury współczesnej uznaje się budynek kościoła parafialnego (...)

3. W przypadku odkrycia, podczas prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie roboty, zabezpieczyć przy użyciu dostępnych środków ten przedmiot i miejsce odkrycia oraz niezwłocznie zawiadomić o tym Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub Burmistrza Szepietowa.

4) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części miasta Szepietowa w rejonie ulic Ogrodowej i Lipowej (Uchwała Nr VI/34/11 Rady Miejskiej w Szepietowie z dnia 31 maja 2011 r.)

Rozdział 3. Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

§ 7. 1. Na obszarze objętym planem nie występują zabytki wpisane do rejestru i inne obiekty zabytkowe oraz dobra kultury współczesnej. 2. W przypadku odkrycia, podczas prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, zabezpieczyć ten przedmiot i miejsce jego odkrycia przy pomocy dostępnych środków oraz niezwłocznie zawiadomić o tym odpowiednie wojewódzkie służby konserwatorskie lub Burmistrza Szepietowa.

5) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części miasta i gminy Szepietowo w obrębie geodezyjnym Stare Gierałty, Nowe Gierałty i Szepietowo (Uchwała Nr VI/35/11 Rady Miejskiej w Szepietowie z dnia 31 maja 2011 r.)

Rozdział 2. Ochrona środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego

§ 6. 1. Na terenach oznaczonych symbolami 1.1P,U, 1.2P,U, 1.3P,U i 1.4P,U dopuszcza się realizację przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko.

2. Na terenach oznaczonych symbolami 1.1P,U, 1.2P,U, 1.3P,U, 1.4P,U i 2U dopuszcza się realizację przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko.

3. Ustala się dopuszczalny poziom hałasu w środowisku na terenach zieleni urządzonej (ZP) – jak dla terenów przeznaczonych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe.

4. W zakresie gospodarki odpadami nakazuje się prowadzenie zagospodarowania odpadami komunalnymi w oparciu o gminny plan gospodarki odpadami przez wyspecjalizowane firmy, z uwzględnieniem selektywnej zbiórki odpadów.

5. Zakazuje się lokalizacji pomieszczeń mieszkalnych, zakładów produkujących artykuły żywności, żywienia zbiorowego, zakładów przechowujących artykuły żywności oraz studzien służących do czerpania wody dla potrzeb gospodarczych – w odległości mniejszej niż 50 m od cmentarza.

6. Na obszarze objętym planem nie występują obiekty objęte formami szczególnej ochrony przyrody.

Rozdział 3. Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

§ 7. 1. Na obszarze objętym planem nie występują zabytki wpisane do rejestru i inne obiekty zabytkowe oraz dobra kultury współczesnej.

2. Na części terenu oznaczonego symbolem 9KD-D ustanawia się **strefę archeologicznej ochrony konserwatorskiej**, oznaczoną odpowiednio na rysunku planu (załącznik Nr 1).

3. W strefie, o której mowa w ust. 2, roboty budowlane i ziemne, zgodnie z przepisami odrębnymi, należy poprzedzić badaniami archeologicznymi w zakresie określonym przez odpowiedni wojewódzki organ ochrony zabytków.

4. Na terenach oznaczonych symbolami 2U i 3ZP ustanawia się **strefę ochrony ekspozycji historycznego układu przestrzennego wsi Dąbrówka Kościelna**, oznaczoną odpowiednio na rysunku planu (załącznik Nr 2).

5. W strefie, o której mowa w ust. 4, w kształtowaniu zabudowy i zagospodarowania terenu należy uwzględnić ekspozycję, od strony drogi oznaczonej symbolem 4KD-G, zespołu kościoła parafialnego we wsi Dąbrówka Kościelna wraz ze szpalerem drzew wzdłuż wschodniej granicy terenów 2U i 3ZP.

6. W przypadku odkrycia, podczas prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, zabezpieczyć ten przedmiot i miejsce jego odkrycia przy pomocy dostępnych środków oraz niezwłocznie zawiadomić o tym odpowiednie wojewódzkie służby konserwatorskie lub Burmistrza Szepietowa.

6) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części działki nr 16 położonej w obrębie wsi Wojny-Pietrasze w Gminie Szepietowo (Uchwała Nr VIII/52/11 Rady Miejskiej w Szepietowie z dnia 31 sierpnia 2011 r.)

Rozdział 2. Ochrona środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego

§ 7. 1. Dopuszcza się realizację przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko oraz inwestycji mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko.

2. W zakresie gospodarki odpadami nakazuje się prowadzenie zagospodarowania odpadami komunalnymi w oparciu o gminny plan gospodarki odpadami przez wyspecjalizowane firmy, z uwzględnieniem selektywnej zbiórki odpadów.

3. Zakazuje się lokalizacji pomieszczeń mieszkalnych, zakładów produkujących artykuły żywności, żywienia zbiorowego, zakładów przechowujących artykuły żywności oraz studni służących do czerpania wody dla potrzeb gospodarczych – w odległości mniejszej niż 50 m od istniejącego cmentarza, położonego poza granicami planu.

4. Na obszarze objętym planem nie występują obiekty objęte formami szczególnej ochrony przyrody.

Rozdział 3. Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

§ 8. 1. Na obszarze objętym planem nie występują zabytki wpisane do rejestru i inne obiekty zabytkowe oraz dobra kultury współczesnej.

2. W przypadku odkrycia, podczas prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, zabezpieczyć ten przedmiot i miejsce jego odkrycia przy pomocy dostępnych środków oraz niezwłocznie zawiadomić o tym odpowiednie wojewódzkie służby konserwatorskie lub Burmistrza Szepietowa.

7) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części miasta i gminy Szepietowo w obrębie geodezyjnym Stare Gierałty, Nowe Gierałty i Szepietowo (Uchwała Nr XVII/102/12 Rady Miejskiej w Szepietowie z dnia 12 października 2012 r.)

§ 1. 2. Plan obejmuje obszar o powierzchni około 29,5 ha, położony pomiędzy drogą krajową Nr 66 Zambrów – Wysokie Mazowieckie – Szepietowo – Bielsk Podlaski a drogą powiatową Nr 2070B Brzózki Brzezińskie – Średnica Pawłowięta – Dąbrówka Kościelna (obręb Stare Gierałty i Szepietowo) oraz obszar o powierzchni około 5,3 ha, położony przy drodze krajowej Nr 66 Zambrów – Wysokie Mazowieckie – Szepietowo – Bielsk Podlaski (obręb Nowe Gierałty).

Rozdział 2. Ochrona środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego

§ 6. 1. Na terenach oznaczonych symbolami 1.1P,U, 1.2P,U, 1.3P,U i 1.4P,U dopuszcza się realizację przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko.

2. Na terenach oznaczonych symbolami 1.1P,U, 1.2P,U, 1.3P,U, 1.4P,U i 2U dopuszcza się realizację przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko.

3. Ustala się dopuszczalny poziom hałasu w środowisku na terenach zieleni urządzonej (ZP) – jak dla terenów przeznaczonych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe.

4. W zakresie gospodarki odpadami nakazuje się prowadzenie zagospodarowania odpadami komunalnymi w oparciu o gminny plan gospodarki odpadami przez wyspecjalizowane firmy, z uwzględnieniem selektywnej zbiórki odpadów.

5. Zakazuje się lokalizacji pomieszczeń mieszkalnych, zakładów produkujących artykuły żywności, żywienia zbiorowego, zakładów przechowujących artykuły żywności oraz studzien służących do czerpania wody dla potrzeb gospodarczych – w odległości mniejszej niż 50 m od istniejącego cmentarza, położonego poza granicami planu. 6. Na obszarze objętym planem nie występują obiekty objęte formami szczególnej ochrony przyrody.

Rozdział 3. Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

§ 7. 1. Na obszarze objętym planem nie występują zabytki wpisane do rejestru i inne obiekty zabytkowe oraz dobra kultury współczesnej.

2. Na części terenu oznaczonego symbolem 9KD-D ustanawia się **strefę archeologicznej ochrony konserwatorskiej**, oznaczoną odpowiednio na rysunku planu (załącznik Nr 1).

3. W strefie, o której mowa w ust. 2, roboty budowlane i ziemne, zgodnie z przepisami odrębnymi, należy poprzedzić badaniami archeologicznymi w zakresie określonym przez odpowiedni wojewódzki organ ochrony zabytków.

4. Na terenach oznaczonych symbolami 2U i 3ZP ustanawia się **strefę ochrony ekspozycji historycznego układu przestrzennego wsi Dąbrówka Kościelna**, oznaczoną odpowiednio na rysunku planu (załącznik Nr 2).

5. W strefie, o której mowa w ust. 4, w kształtowaniu zabudowy i zagospodarowania terenu należy uwzględnić ekspozycję, od strony drogi oznaczonej symbolem 4KD-G, zespołu kościoła parafialnego we wsi Dąbrówka Kościelna wraz ze szpalerem drzew wzdłuż wschodniej granicy terenów 2U i 3ZP.

6. W przypadku odkrycia, podczas prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, zabezpieczyć ten przedmiot i miejsce jego odkrycia przy pomocy dostępnych środków oraz niezwłocznie zawiadomić o tym odpowiednie wojewódzkie służby konserwatorskie lub Burmistrza Szepietowa.

8) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Szepietowo - Cześć 1 - Etap A (Uchwała Nr XXV/186/17 Rady Miejskiej w Szepietowie z dnia 22 czerwca 2017 r.)

Rozdział 2. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej § 8. 1. Ustala się ochronę obszarów lub obiektów zabytkowych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków oznaczonych na rysunku planu, w tym: 1) **cmentarza z okresu I wojny światowej położonego na gruntach wsi Średnica Jakubowięta**; 2) **mogiły wojennej z okresu I wojny światowej położonej na gruntach wsi Wojny Pogorzel** (dz. ew. nr 336); 3) krzyża przydrożnego w miejscowości Wojny Pogorzel (dz. ew. nr 224).

2. W stosunku do obszarów, wymienionych w ust. 1 pkt. 1) i 2) ustala się następujące zasady ochrony: 1) utrzymanie i uczytelnienie historycznego planu założenia cmentarzy oraz układu kwater i mogił; 2) zachowanie i rewaloryzacja historycznych elementów ukształtowania terenu cmentarzy, w tym kopców oraz wałów; 3) zachowanie i konserwacja zabytkowych krzyży, nagrobków oraz innych elementów małej architektury, sztuki sakralnej i nagrobnej; 4) usuwanie elementów zniekształcających, w tym samosiewów; 5) zakaz prowadzenia jakiejkolwiek działalności niezwiązanej z utrzymaniem, konserwacją i rewaloryzacją cmentarzy.

3. W stosunku do obiektu, o którym mowa w ust. 1 pkt. 3) nakazuje się jego zachowanie.

§ 9. 1. Ustala się ochronę stanowisk archeologicznych oznaczonych na rysunku planu, w tym dla stanowisk powierzchniowych dla których ustala się **strefy ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych**: 1) Wojny-Wawrzyńce: stanowisko nr AZP-13/44-81 - ślady osadnictwa z mezolitu - epoki żelaza, stanowisko nr AZP-14/44-81 - ślad osadnictwa z mezolitu - epoki żelaza, stanowisko nr AZP-15/44-81 - ślad osadnictwa z wczesnej epoki

żelaza, 2) Szepietowo Podleśne: stanowisko nr AZP-11/44-81, 3) Wojny Szuby Szlacheckie: stanowisko nr AZP-12/44-81, 4) Średnica Jakubowięta: stanowisko nr AZP-10/43-81, 5) Wojny Pogorzel [...]: stanowisko nr AZP-6/44-81.

2. Na obszarze stanowisk, bądź w granicach stref, o których mowa w ust. 1, ochronie podlegają domniemane relikty archeologiczne, takie jak: obiekty i struktury powierzchniowe, warstwy i struktury podziemne oraz znajdujące sie w nich wytwory lub ich pozostałości, stanowiące ślady osadnictwa pradziejowego i historycznego, cmentarzyska lub będące innymi reliktami działalności gospodarczej, religijnej, artystycznej. W obrębie tych stanowisk i stref na gruncie, na którym będzie dopuszczona będzie zmiana sposobu zagospodarowania oraz zmiana charakteru dotychczasowej działalności inwestycyjnej na terenie, należy przeprowadzić badania archeologiczne na zasadach określonych w przepisach odrębnych z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

9) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu działki o numerze ewidencyjnym 885/2 z obrębu Szepietowo w gminie Szepietowo (Uchwała Nr XXXV/254/18 Rady Miejskiej w Szepietowie z dnia 25 lipca 2018 r.)

W niniejszej uchwale nie określa się: 1) granic i sposobów zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie, [...] zasad kształtowania krajobrazu, zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej, ponieważ takie tereny i obiekty nie występują w granicach obszaru objętego planem.

10) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w obrębie ewidencyjnym Szepietowo dla działek o numerach ewidencyjnych 1066, 978, 981, 916 oraz w obrębie ewidencyjnym Szepietowo-Wawrzyńce ODR dla działek o numerach ewidencyjnych 41, 4/1 (Uchwała Nr XXXIII/240/18 Rady Miejskiej w Szepietowie z dnia 19 kwietnia 2018 r.)

W niniejszej uchwale nie określa się: 1) granic i sposobów zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie, [...] zasad kształtowania krajobrazu, zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej, ponieważ takie tereny i obiekty nie występują w granicach obszaru objętego planem.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Szepietowo

Zgodnie z powyższym dokumentem Gmina Szepietowo ma szansę na rozwój agroturystyki opartej m.in. na turystyce kulturowej. Turystyka kulturowa jest to dziedzina turystyki skierowana na odwiedzanie i poznawanie miejsc związanych z kulturą w jej rozmaitych aspektach. Obiektem zainteresowania mogą być zarówno wytwory kultury z przeszłości, jak i współczesne. Integralną jej częścią jest turystyka historyczna, ściśle związana z zabytkami, w tym z miejscami pamięci, cmentarzami wojennymi, pomnikami. Aby wykorzystać ten rzeczywisty potencjał, dziedzictwo o charakterze zabytkowym musi być należycie zadbane i pielęgnowane, w dobrym stanie technicznym i odnawiane z troską o zachowanie tkanki historycznej.

Duża różnorodność kulturowa, bogata historia związana ze szlachtą i jej dziedzictwem, liczne wojny prowadzone na terenie województwa oraz silne przywiązanie mieszkańców do historii i tradycji skłaniają do wzmożonego inwestowania w te obszary turystyki.

Stan zabytków jest jednym z czynników wpływających na potencjał gminy. Liczba zabytków kwalifikujących się do remontu współdecydowała o występowaniu zjawisk kryzysowych w sferze technicznej. Jednym z działań zaproponowanych w LPR jest projekt nr 1 "Rewitalizacja przestrzeni miejskiej dla rozwoju przedsiębiorczości". Zaproponowane zadanie 2 - rewitalizacja przestrzeni, placów i remont obiektów pokolejowych w Szepietowie dla rozwoju kultury i przedsiębiorczości odnosi się wprost do rewaloryzacji zabytków. Remont zabytkowych budynków pokolejowych służyłby utworzeniu izby pamięci lub małego muzeum, połączonych z handlem lokalnymi produktami.

Projekt nr 2 "Przedsiębiorcze Szepietowo" obejmuje zadanie m.in. prezentacje i szkolenia dotyczące wykorzystania dziedzictwa kulturowego w rozwoju przedsiębiorczości (szkolenia, wykłady, warsztaty).

Projekt nr 6 "Aktywni kulturą " obejmuje aktywizację dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym za pomocą realizacji działań aktywizujących opartych o lokalne dziedzictwo kulturowe: warsztaty rękodzieła ludowego, lokalne kulinaria, warsztaty literackie, aktorskie, blogerskie, fotograficzne i inne o tematyce lokalnej.

Projekt nr 7 " Rekultywacja stawu rekreacyjnego wraz z zagospodarowaniem terenu na cele rekreacyjne w Szepietowie – Wawrzyńcach". Projekt obejmuje zagospodarowanie terenu, utwardzenie dojść i dojazdów, uporządkowanie zieleni, instalację małej architektury (urządzenia zabawowe, ławki, kosze, tablica informacyjna, siłownia zewnętrzna), rekultywację stawu.

Projekt nr 12 " Rewitalizacja zabytkowego parku w Szepietowie - Wawrzyńcach" obejmuje zagospodarowanie terenu, nasadzenia, remont i konserwację obiektów zabytkowych.

Wśród przedsięwzięć uzupełniających znajduje się projekt "Niematerialne dziedzictwo Gminy Szepietowo" polegający na realizacji inwentaryzacji niematerialnego dziedzictwa

kulturowego i przyrodniczego gminy m.in. opowieści, mitów, legend i innych oraz opracowanie i wydanie cyklu publikacji. Projekt skierowany do mieszkańców OR.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Szepietowo do 2020 roku.

W dokumencie zostały wskazane kierunki rozwoju gminy, zidentyfikowane problemy mające negatywny wpływ na jej rozwój i życie mieszkańców, określone zadania, które należy zrealizować, aby te problemy rozwiązać. Jedną ze sfer, która była analizowana jest dziedzictwo kulturowe. Plan zalecał inwestycje m.in. mające na celu ochronę dziedzictwa narodowego, miejsc pamięci i męczeństwa:

- Renowacja cmentarzy wojennych z okresu I Wojny Światowej,
- Renowacja obiektów zabytkowych wraz z zagospodarowaniem terenu w miejscowości Dąbrówka Kościelna: pomnik Polskiej Organizacji Wojskowej i kolportaż strażacki.

Działania te zostały zrealizowane przez gminę w założonym okresie.

2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

2.1. Zarys historii obszaru gminy

Obszar dzisiejszej Gminy Szepietowo od ok. XI wieku znajdował się w kasztelanii święckiej. Jej stolicą był gród zlokalizowany obok obecnej wsi Święck-Strumiany, przyległy obecnie do granicy Gminy Szepietowo.

Tereny dzisiejszego Województwa Podlaskiego stanowiły od wieków ziemię przygraniczną, sporną, na której ścierały się różnorodne wpływy polityczne, kulturowe i religijne: polskie, ruskie, tatarskie, jaćwieskie, niemieckie, żydowskie, litewskie, a granice tej ziemi bywały umowne.

Około 1075 r. tutejsze ziemie nadane zostały biskupom płockim. Dokument stanowiący najstarszy inwentarz dóbr biskupich, zawiera zapis m.in. miejscowości dzisiejszej gminy Szepietowo: Średnica i Wojny - zapisane jako Wojnowo. Rozkwit osadnictwa nastąpił dopiero w XIV w., po przekazaniu przez Władysława Jagiełłę części ziem książętom mazowieckim. Terytorium późniejszego powiatu wysokomazowieckiego otrzymała jako dziedzictwo, siostra stryjeczna Jagiełły - Ryngałła, która była żoną mazowieckiego księcia Henryka Siemionowica. Osiedlało się tu głównie drobne rycerstwo mazowieckie. Na początku XV w. Janusz I utracił na rzecz Litwy ziemię drohicką i suraską, w tym całe terytorium dzisiejszej gminy Szepietowo. W 1409 r. papież Aleksander V wydał bullę, na prośbę księcia Witolda, wytyczającą granice diecezji włodzimierskiej. Jej granica północna objęła niemal całe terytorium późniejszego powiatu wysokomazowieckiego. Podziały te dotrwały do III rozbioru Rzeczpospolitej w 1795 r.

Graniczne położenie regionu powodowało, że ziemie te były terenem nieustannych zatargów i niepokojów. Ziemie województwa podlaskiego były świadkiem licznych wojen. Miejscowa ludność brała udział w powstaniu kościuszkowskim w 1794 r., powstaniu listopadowym w latach 1830/31, powstaniu styczniowym w latach 1863/64, walkach I i II wojny światowej.

"Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich" wymienia zarówno stację Szepietówka jak też wsie z nazwą dwuczłonową: Szepietowo-Janówka w 1827 r. liczące 66 mieszkańców, Szepietowo-Podleśne - 80 mieszkańców, Szepietowo-Wawrzyńce i Szepietowo-Żaki jako wsie drobnej szlachty - 174 mieszkańców. Według Zygmunta Glogera wsie o tych nazwach istniały już w XVI w.[1]

Rozwój miasta Szepietowo związany jest z budową trasy kolei, która miała miejsce w latach 1850-1862. Linia pod nazwą Sankt Petersbursko-Warszawska Droga Żelazna powstała na podstawie ukazu carskiego. W pobliżu wsi Szepietowo-Janówka znalazła się baza budowlana zasiedlona przez specjalistów i robotników. Linia kolejowa została uruchomiona w roku 1862. Powstały wówczas m.in. stacje: Łapy, Szepietowo i Czyżew. W 1890 r. stację

[1] Z. Gloger, *Dawna Ziemia bielska i jéj cząstkowa szlachta*, Warszawa 1873, s. 8, http://polona.pl/item/38314

Szepietowo nazywano Szepietówką, a pobliską osadę Nowe Szepietowo. Wybudowano tam murowany budynek stacyjny, budynki kolejowe, wodociągową wieżę ciśnień, rampy wyładunkowe i magazyny. W pobliżu stacji powstały też koszary wojsk carskich.

Podczas I wojny światowej i po niej, tereny gminy Szepietowo jak i powiatu wysokomazowieckiego stały się miejscem wielu potyczek zbrojnych. W roku 1915 miała miejsce bitwa pod Plewkami. Do walk, między wojskami niemieckimi a rosyjskimi, doszło w dniach 2-13 sierpnia 1915 r. Miejsca pochówku kilkuset osób poległych w tej walce i zmarłych w jej wyniku są upamiętnione w kilku lokalizacjach w gminie w formie ogrodzonych i oznakowanych krzyżem i tabliczką informacyjną, cmentarzy wojennych. Od tego momentu powiat wysokomazowiecki znajdował się pod okupacją niemiecką.

Od 1914 roku w gminie Szepietowo funkcjonowała Polska Organizacja Wojskowa, tajna organizacja wojskowa założona z inicjatywy Józefa Piłsudskiego. W 1918 r. w mieszkańcy Szepietowa pomagali w rozbrajaniu niemieckiej załogi, która zabezpieczała stację kolejową. Na terenie całego powiatu dochodziło do wielu potyczek z udziałem POW. W grudniu 1918 roku w pobliskim Czyżewie (sąsiednia gmina) utworzono 10 Pułk Ułanów. W sierpniu 1920 roku żołnierze stawiali czoła Armii Czerwonej maszerującej w kierunku Warszawy. Liczne potyczki oraz waleczna postawa członków Polskiej Organizacji Wojskowej sprawiły, że wśród mieszkańców jest wciąż żywa pamięć o lokalnych bohaterach. W Dąbrówce Kościelnej został ufundowany pomnik Orła Białego z napisem "Bojownikom Niepodległości :Peowiacy: 1914*1918*1920".

Silnie zakorzeniony patriotyzm w lokalnej społeczności był podwaliną prężnego ruchu partyzanckiego w okresie II wojny światowej. Z czasów II wojny i tuż po niej pozostały liczne miejsca pamięci, w postaci pomników, krzyży, nagrobków i mogił. W miejscowości Dąbrowa-Tworki został zamordowany przez UB Komendant Okręgu Narodowego Zjednoczenia Wojskowego Białystok - pułkownik Władysław Żwański "Iskra", "Błękit". W Szepietowie przy ul. Mazowieckiej znajduje się miejsce rozstrzelania 9 osób przez NKWD. W Wylinach-Rusi w kompleksie leśnym przy drodze krajowej znajdują się dwie mogiły żołnierskie z września 1939 r. Na cmentarzu w Dąbrówce Kościelnej znajduje się grób Polaków rozstrzelanych w 1943 r. i grób żołnierzy z 1939 r.

2.2. Zasoby dziedzictwa kulturowego gminy

2.2.1. Krajobraz kulturowy

Przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka określana jest jako krajobraz kulturowy. Zawiera on wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Krajobraz gminy Szepietowo cechują: rozległe tereny otwarte, luźno skupiona zabudowa wsi w układzie ulicówki lub kolonijna oraz skromna lesistość, zachowane układy pól i siedlisk, różnorodna sieć drogowa oraz nieznaczny udział form naturalnych lecz w miarę równomiernie pokrywających obszar.

Dzieje polityczne województwa podlaskiego wpłynęły na duże zróżnicowanie mieszkańców pod względem etnicznym i religijnym. Na kanwie tej wielokulturowości wykształcił się

specyficzny krajobraz kulturowy, który tworzą: zabytkowe zespoły urbanistyczne i ruralistyczne, unikalne i różnorakie zabytkowe obiekty architektury sakralnej i świeckiej, zespoły pałacowo-ogrodowe i dworskie, zabytki techniki i militarne, zabytki archeologiczne, cmentarze oraz miejsca kultu religijnego różnych wyznań. Obszar Gminy Szepietowo nie jest nasycony powyższymi obiektami, nie mniej zachowały się nieliczne spośród nich.

Spośród obiektów architektury sakralnej należy wyróżnić zespół kościoła pw. św. Anny w Dąbrowce Kościelnej, w skład którego wchodzi: kościół parafialny, dzwonnica, kostnica, kaplica NMP Loretańska, plebania. Na ogrodzonym cmentarzu przykościelnym znajduje się kilka kamiennych nagrobków, m. in. nagrobek Piotra Tyszki z 1870 r. Zarówno kościół jak i dzwonnica są wpisane do rejestru zabytków. Plebania znajduje się w wojewódzkiej ewidencji (WEZ), natomiast kostnica w gminnej ewidencji zabytków (GEZ).

Oprócz zespołu kościoła parafialnego w Dąbrówce Kościelnej, na terenie gminy licznie występują kapliczki i krzyże przydrożne. Znajdują się one w następujących lokalizacjach:

- Dąbrówka Kościelna - krzyż z I połowy XX w., posiada betonowy cokół i krzyż metalowy;
- Nowe Zalesie - krzyż przydrożny z 1905 r., posiada cokół kamienny, krzyż metalowy; kapliczka przydrożna murowana z I połowy XX w.;
- Pułazie-Świerże - krzyż przydrożny z 1896 r.;
- Wyszonki-Posele - krzyż kamienny z 1949 r.;
- Wyliny-Ruś - murowana kapliczka Matki Boskiej Częstochowskiej z 1932 r.;
- Wojny-Pogorzel - krzyż przydrożny z I połowy XX w. i krzyż przydrożny betonowy z 1929 r.;
- Wojny-Szuby Szlacheckie - kapliczka przydrożna murowana z 1935 r., wewnątrz figura Jezusa;
- Dąbrowa-Wilki - krzyż przydrożny z 1891 r. krzyż metalowy na kamiennym cokole;
- Dąbrowa-Bybytki - kapliczka z 1915 r. z figurą Matki Boskiej; krzyż przydrożny z 1894 r., krzyż metalowy na kamiennym cokole;
- Dąbrowa-Moczydły - krzyż przydrożny z 1889 r. krzyż metalowy na kamiennym cokole;
- Dąbrowa-Łazy - kapliczka przydrożna z 1950r. z rzeźbą św. Jana Nepomucena z XIX w.; krzyż przydrożny z 1890 r., krzyż metalowy na kamiennym cokole;
- Dąbrowa-Gogole - krzyż przydrożny z 1894 r., krzyż metalowy na kamiennym cokole;
- Dąbrowa-Dołęgi - krzyż przydrożny z 1894 r., krzyż metalowy na kamiennym cokole;
- Stary Kamień - krzyż przydrożny z 1885 r., krzyż metalowy na kamiennym cokole;
- Plewki - krzyż przydrożny z 1904 r., krzyż metalowy na kamiennym cokole;
- Włosty-Olszanka - krzyż przydrożny z 1904 r., krzyż metalowy na kamiennym cokole;

- Szepietowo-Żaki - krzyż przydrożny z 1900 r., krzyż metalowy na kamiennym cokole;
- Szepietowo-Janówka - kapliczka przydrożna murowana z 1862 r. upamiętniająca otwarcie kolei;
- Jabłoń-Samsony - krzyż przydrożny z I połowy XX w., krzyż metalowy na kamiennym cokole;
- Jabłoń-Kikolskie - krzyż przydrożny z 1932 r., krzyż metalowy na kamiennym cokole;
- krzyż przydrożny z I połowy XX w., krzyż metalowy na betonowym cokole;
- Szymbory-Jakubowięta - krzyż przydrożny z I połowy XX w., krzyż metalowy na betonowym cokole;
- Szymbory-Andrzejowięta - krzyż przydrożny z I połowy XX w., krzyż metalowy na betonowym cokole;
- Szymbory-Włodki - dwa krzyże przydrożne z I połowy XX w., krzyże metalowe na betonowych cokołach;
- Średnica-Pawłowięta - kapliczka przydrożna z 1940 r., z betonową rzeźbą Jezusa.

Cechą charakterystyczną dla terenu gminy są liczne cmentarze wojenne, głównie z okresu I Wojny Światowej.

Obszar województwa, szczególnie w tej części historycznego Podlasia, był niejednorodny również z punktu widzenia struktury społecznej składającej się ze szlachetnie urodzonych, z chłopów, z mieszczan, rzemieślników. Zamieszkiwała tu zarówno magnateria, szlachta zamożna, jak i szlachta cząstkowa, zaściankowa i czynszowa. W żadnym innym regionie kraju najbardziej uprzywilejowany stan społeczny nie był aż tak zróżnicowany jak tutaj.

"Poczucie odrębności stanowej trwało przez cały XIX w. W 1 połowie XIX w. - jak wynika z wyliczeń - w parafii Dąbrówka tylko ok. 6 % małżeństw było mieszanych. Małżeństwa takie traktowane były jako mezalians. Łatwiej było uzyskać aprobatę opinii społecznej na małżeństwo szlachcica z chłopką, niż chłopa ze szlachcianką."[2] Po szlachcie, dawnym rycerstwie, pozostały w gminie do dziś nazwy wsi - od szlacheckich okolic i przydomków, pozostałości założeń dworskich i wsi, które stanowią o dziedzictwie kulturowym tego obszaru.

Kresowe położenie całego regionu sprawiało, że w celu ochrony tych ziem, ale także ze względu na możliwości rozwoju handlu powstały tu liczne dwory magnackie, szlacheckie, lokowano miasta i rozwijano intensywnie handel.

Wiele z tych dworów i parków dworskich, miast i miasteczek, często z istniejącymi, ale w relatywnie słabym stanie zabytkami, układami przestrzennymi, stanowią istotny element tożsamości lokalnej. Niestety w gminie Szepietowo nie zachowały się dwory, a jedynie pozostałości zespołów dworskich. W Wylinach-Rusi pozostał czworak podworski i założenie parkowe, do niedawna istniała powozownia. W Szepietowie Podleśnym pozostał park i

[2] Józef Maroszek, *Dzieje obszaru gminy Szepietowo w XV-XX wiek*, http://hdl.handle.net/11320/818

zniszczona w pożarze obora. W miejscowości Dąbrowa-Bybytki zachowały się ruiny czworaka podworskiego i budynku gospodarczego. W roku 2016 wykreślony został z wojewódzkiej ewidencji zabytków park w Chorążycach, ponieważ jego ostatnie pozostałości w postaci alei świerków uschły.

Osadnictwo ukształtowane w XV w. było utrwalane przez kolejne stulecia. Tereny te nie zostały objęte planowanymi akcjami regulacyjnymi, za wyjątkiem planowanych parcelacji na działkach budowlanych dokonanych w Szepietowie, dawniej Szepietowie Stacji, w 1925 r. Obecne układy zabudowy większości wsi na terenie Gminy Szepietowo to typowy dla przysiółków drobnoszlacheckich, układ przestrzenny w formie ulicówek, ze skupioną zabudową zagrodową. Budynki ustawione są do drogi kalenicowo, mniej spotykane są układy szczytowe. Krajobraz wsi został częściowo zaburzony wskutek wznoszenia nowych, murowanych budynków mieszkalnych, nie zawsze pasujących stylem i formą, tuż przy ścianach drewnianych domów, albo po ich rozbiórce. Zjawisko to obecne jest w każdej niemal wsi. Różnorodny jest jednak stopień zachowania kompozycji poszczególnych układów.

Dobrze zachowany i czytelny pozostaje historyczny układ ruralistyczny w Dąbrówce Kościelnej. Jest to najstarszy zachowany układ przestrzenny wsi, objęty strefą ochrony konserwatorskiej i wpisany do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. Dominantę układu przestrzennego miejscowości stanowi kościół.

Cechą charakterystyczną krajobrazu kulturowego Gminy Szepietowo i okolic było wiejskie budownictwo drewniane. Niestety nie zachowały się typowe chałupy kryte strzechą. Ostatnie z nich jeszcze w latach 80-90 ubiegłego wieku znajdowały się w miejscowościach Włosty-Olszanka, Plewki, Kamień-Rupie. Wśród drewnianych zabudowań gospodarskich powszechne były małe spichlerze nazywane lamusami, świronkami lub świronami. Charakterystyczne jest dla nich wysunięcie dachu przed lico ściany, co daje wydatny okap przed wejściem, często dach podparty jest 2-4 słupami. Świron kryty strzechą znajdował się w miejscowości Dąbrowa-Wilki (XVIII-XIX w.), został przeniesiony do skansenu w Ciechanowcu. Zachowane świronki obecnie pokryte są blachą, eternitem. Znajdują się m.in. w miejscowościach: Wyliny-Ruś, Wyszonki-Posele, Stawiereje-Michałowięta, Moczydły-Jakubowięta, Stary Kamień, Szymbory-Jakubowięta, Jabłoń-Samsony.

Bardzo ważnym elementem krajobrazu kulturowego gminy jest kolej i związana z nią infrastruktura. Budowa trasy kolei trwała w latach 1850-1862 pod nazwą Sankt Petersbursko-Warszawska Droga Żelazna, na podstawie ukazu carskiego. M.in. w pobliżu wsi Szepietowo-Janówka znalazła się baza budowlana zasiedlona przez specjalistów i robotników. Linia kolejowa została uruchomiona w roku 1862. Powstały wówczas m.in. stacje: Łapy, Szepietowo i Czyżew. W 1890 r. stację Szepietowo nazwano Szepietówką, a pobliską osadę Nowe Szepietowo. Wybudowano tam murowany budynek stacyjny, 3 budynki drewniane, wodociągową wieżę ciśnień, rampy wyładunkowe i magazyny. W pobliżu stacji powstały też koszary wojsk carskich. Do dziś przetrwały m.in. kapliczka upamiętniająca otwarcie kolei w Szepietowie-Janówce, budynek stacyjny w Szepietowie i jeden z budynków pracowników kolejowych przy stacji, dróżniczówka w Dąbrowie-Łazach.

Z zabytków techniki wymienić należy drewniane wiatraki koźlaki z końca XIX w. i murowane młyny. Wiatrak typu koźlak w Dąbrowie-Łazach, który został przeniesiony z Wysokiego Mazowieckiego, zachowany jest w dobrym stanie. Wiatrak zlokalizowany był również w Brykach (obecnie gmina Wysokie Mazowieckie), niestety nie zachował się. Podobny los spotkał młyn motorowy z 1921 r. w Dąbrówce Kościelnej i młyn elektryczny z 1937 r. w Szepietowie.

2.2.2. Zabytki nieruchome

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zdefiniowano poniższe pojęcia.

1) **Zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową",

2) **zabytek nieruchomy** - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1,

4) **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Narodowy Instytut Dziedzictwa zaleca przy tym zaliczanie w poczet zabytków nieruchomych wymienione w ustawie (art. 6 ust. 1 pkt. 1) obiekty będące w szczególności:

a. krajobrazami kulturowymi,
b. układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
c. dziełami architektury i budownictwa,
d. dziełami budownictwa obronnego,
e. obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
f. cmentarzami,
g. parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
h. miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

a) Układy ruralistyczne

Na terenie Gminy Szepietowo znajduje się historyczny układ ruralistyczny w Dąbrówce Kościelnej. Jest to najstarszy zachowany układ przestrzenny wsi, objęty strefą ochrony konserwatorskiej i wpisany do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

b) Obiekty sakralne

Zespół kościoła św. Anny w Dąbrówce Kościelnej, w skład którego wchodzi: kościół parafialny, dzwonnica, kostnica, kaplica NMP Loretańskiej i plebania. Znajduje się tu najstarsza drewniana dzwonnica, wg karty ewidencyjnej wybudowana w 1786 r., o konstrukcji wieńcowej przyziemia, szalowana i konstrukcji słupowej piętra, z otwartymi arkadami. Wewnątrz znajdują się dzwony, w tym barokowy XVII-wieczny.

Kościół pw. św. Anny z 1875 r. wzniesiony wg projektu Leandro Jana Marconiego, w stylu neoklasycystycznym, trójprzęsłowy typu halowego, przekryty dachem dwuspadowym z niewielką wieżą przed prezbiterium.

Na ogrodzonym terenie kościoła znajduje się również murowana kostnica na planie czworokąta, przekryta czterospadowym dachem. Obok jest kaplica Najświętszej Marii Panny Loretańskiej w formie sklepionej groty z kamieni. Na cmentarzu przykościelnym znajduje się kilka kamiennych nagrobków, m. in. nagrobek Piotra Tyszki z 1870 r. Tuż za ogrodzeniem na płn. - zach. od kościoła znajduje się zabytkowa plebania z 1927 r.

Zarówno kościół jak i dzwonnica są wpisane do rejestru zabytków. Plebania znajduje się w wojewódzkiej ewidencji, natomiast kostnica w gminnej ewidencji zabytków.

Obiekty objęte rejestrem zabytków nieruchomych oraz wojewódzką ewidencją zabytków są w bardzo zróżnicowanym stanie technicznym i estetycznym. Część budowli jest odrestaurowana (np. dzwonnica w roku 2018) lub jest w stanie nie budzącym zastrzeżeń. Problem stanowi izolacja przeciwwilgociowa ścian kościoła i kostnicy, co skutkuje niewielkimi ubytkami tynku w podmurówkach oraz pojawieniem się nalotu z glonów.

c) Cmentarze

Cmentarze wojenne z okresu I wojny zlokalizowane w miejscowościach: Wojny-Pogorzel, Wyliny-Ruś, Szepietowo (wpis do rejestru), Włosty-Olszanka, Średnica-Pawłowięta (wpis do rejestru), Średnica-Jakubowięta, Szymbory-Włodki, Stawiereje Podleśne. Cmentarze parafialne rzymskokatolickie znajdują się w Szepietowie, Dąbrówce Kościelnej i Wojnach-Krupach (wg ewidencji - Wojny-Pietrasze). Cmentarz w Dąbrówce Kościelnej objęty jest ochroną konserwatorską z tytułu położenia w strefie historycznego układu przestrzennego wsi. Cmentarz w Wojnach-Krupach został założony około 1950 r. i jest wpisany do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Na cmentarzu rzymskokatolickim w Dąbrówce Kościelnej znajduje się ponadto najcenniejszy z nagrobków - nagrobek Augusta Wojno z 1880 r. Jest to zabytek rejestrowy (nr rej. 309), w średnim stanie technicznym. Tabliczki są czytelne, jednak kamienny postument, w którym umocowany jest żeliwny krzyż, nosi zacieki pochodzące z korozji krzyża oraz pokrywają go skupiska porostów i mech, podobnie jak obmurowanie wygradzające mogiłę.

Cmentarze z rejestru i ewidencji są w większości oznakowane tablicą informacyjną, część z nich ogrodzona. Wymagają jednak systematycznego odchwaszczania i kontroli stanu technicznego np. drewnianych krzyży i metalowych tablic ze względu na korozję. Wyjątkiem

jest cmentarz rzymskokatolicki w sąsiedztwie wsi Wojny-Pietrasze (w obrębie Wojny-Krupy), jest to czynny cmentarz, bardzo zadbany, ogrodzony, z uporządkowaną zielenią. W najgorszym stanie jest cmentarz niedaleko wsi Szymbory-Włodki w pasie kolejowym. Cmentarz jest zatarty, trudny do zlokalizowania, zadrzewiony.

d) Architektura i budownictwo

Pozostałe zabytki z terenu gminy Szepietowo związane są m.in. ze strażą pożarną działającą w Dąbrówce Kościelnej: budynek OSP z 1930 r. oraz kolportaż strażacki z 1936 r. Budynek straży to obiekt wolnostojący, murowany z wieżą obserwacyjną. Kolportaż, odnowiony w 2018 r., wpisany został do rejestru zabytków w 2015 r. Jest to rodzaj kiosku, skromnie zdobionego, na planie koła, przekryty dachem stożkowym. Posiada wejście i jedno okno. Obecnie został zaadaptowany na infokiosk.

Zabytki związane z koleją w gminie to wpisane do wojewódzkiej ewidencji: dróżniczówka we wsi Dąbrowa-Łazy oraz budynek stacji i budynek stacyjny w Szepietowie. Są to obiekty w średnim stanie technicznym wymagające remontu.

Inne przykłady zabytkowej architektury to: mleczarnia w Dąbrówce Kościelnej i obora w Szepietowie Podleśnym. Te dwa obiekty są w stanie destrukcji. W przypadku obory powodem był pożar w 2004 r., który strawił zadaszenie budynku. Obecnie zachowały się ściany zewnętrzne - szczytowe do połowy, resztki stolarki okiennej i drzwiowej. Częściowo ściany uległy erozji - cegły leżą wewnątrz obrysu ścian. Wnętrze porastają samosiejki i chwasty. Pozostałości stalowej konstrukcji podpierającej strop są zardzewiałe i zdeformowane.

W nieco lepszym stanie jest mleczarnia. Powstała w latach 1928-1931. Rozebrano obecnie zachodnie skrzydło mleczarni, dobudowane w okresie II Wojny Światowej. Ściany są niezabezpieczone przed czynnikami atmosferycznymi, odpada tynk, liczne są ubytki bednarki i ubytki pokrycia dachowego.

Ponadto godne wyróżnienia są inne obiekty z terenu gminy posiadające walory zabytkowe, najbardziej interesujące to wymienione poniżej domy murowane i drewniane, spichlerze i ziemianki.

Budynki murowane:

- Szepietowo ul. Mazowiecka 5, dom mieszkalny w stylu dworkowym, lata 30 XX w.,
- Szepietowo ul. Lipowa 3, dom mieszkalny w stylu dworkowym, lata 30 XX w.,
- Nowe Gierałty nr 2, dom z 1931 r.,
- Wyliny-Ruś, czworak podworski.

Budynki drewniane o funkcji mieszkalnej i gospodarczej z typowymi dla regionu szalunkiem i elementami dekoracji, takimi jak listwy nadokienne, podokienne, okapowe, jętkowe, wiatrownice, naroża, okiennice itp.

Domy drewniane:

- Szepietowo ul. Mazowiecka 11, I połowa XX w.,
- Szepietowo ul. Mazowiecka 13, I połowa XX w.,
- Jabłoń Samsony 20 (liczne zdobienia: prosty ganek, listwy podokienne, ozdobne listwy na ścianie szczytowej, szalunek, naroża),
- Średnica Jakubowięta 3 (ozdobne okiennice, naroża, drzwi),
- Średnica Maćkowięta 13,
- Średnica Maćkowięta 27,
- Średnica Maćkowięta 2 (ozdobne okiennice, listwy nadokienne, podokienne),
- Stary Kamień 22 (zdobiony ganek, okiennice),
- Nowe Warele 15 dom z 1929 r.,
- Wojny Szuby Szlacheckie 2 lata 30 XX w.,
- Wojny Wawrzyńce 8 (naroża, listwa okapowa),
- Wojny Wawrzyńce 23 (zdobienia wokół okien, naroża),
- Wojny Pietrasze 4, dom lata 20 XX w.,
- Wojny Krupy 3 (dach naczółkowy, liczne zdobienia),
- Moczydły Jakubowięta 9 dom I połowa XX w. (w średnim stanie, liczne zdobienia: listwy nadokienne, okiennice, naroża,
- Moczydły Jakubowięta 3 dom I połowa XX w. (liczne zdobienia ścian szczytowych m.in.: listwa jętkowa, wiatrownica, listwa okapowa),
- Dąbrowa Dołęgi 3 dom Lata 30 XX w. (ozdobne listwy okapowe, resztki listew podokiennych),
- Kamień Rupie 7 (zdobiona listwa jętkowa, naroża łączone w jaskółczy ogon).

Spichlerze:

- Stawiereje Michałowięta 8,
- Wyliny Ruś 15 spichlerz z 1865 r.,
- Wyszonki Posele 4 spichlerz z 1937 r.,
- Stary Kamień 22 (Zagroda - stodoła, spichlerz I połowa XX w.),
- Stary Kamień 33 Spichlerz 1900 r.,
- Jabłoń Samsony 6,
- Szymbory Jakubowięta (przy skrzyżowaniu dróg).

Piwnice typu ziemianka:

- Wyszonki Posele 4 - piwnica z 1948 r.,
- Dąbrowa Łazy 27 - piwnica z 1939 r.

e) Założenia i parki podworskie

Park dworski z 1927 r., nr rej. 195 w Szepietowie-Wawrzyńcach był założony jako park krajobrazowy, z alejkami spacerowymi i wkomponowanymi klombami kwiatowymi. Rosły w nim liczne gatunki drzew iglastych (świerk, modrzew) i liściastych (lipy, klony, dęby, buki,

kasztanowce). Do rezydencji prowadziła od zachodu aleja lipowa. Obecnie park ma nieco zatarty układ, ale jest dobrze utrzymany, widoczne są alejki, nie ma drzew uschniętych zagrażających przechodniom, budynkom lub sąsiednim drzewom. W dobrym stanie są również aleje: grabowa, klonowa przechodząca w kasztanowcową oraz lipowa uzupełniające układ parku dworskiego.

Parki znajdujące się w ewidencji wojewódzkiej w miejscowościach Szepietowo Podleśne i w Wylinach-Rusi mają zatarty układ, ale starodrzew zachowany fragmentarycznie i możliwy do zlokalizowania.

f) Zabytki techniki

Przykładem zabytku techniki jest drewniany wiatrak koźlak we wsi Dąbrowa-Łazy. Budowla jest w dobrym stanie technicznym.

g) Dziedzictwo niematerialne

Niematerialne dziedzictwo kulturowe zostało zdefiniowane i objęte ochroną dnia 17 października 2003 r. w Paryżu przez UNESCO w Konwencji w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Dziedzictwo to w rozumieniu Konwencji przejawia się między innymi w następujących dziedzinach:

a) tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;

b) sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne;

c) zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;

d) wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;

e) umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Teren gminy przesiąknięty jest krwią żołnierzy, powstańców i cywilów poległych lub zamordowanych w wyniku działań wojennych. Na ziemiach w granicach Gminy Szepietowo rozgrywały się powstania - wiele bitew i potyczek związanych z nimi oraz z okresem I i II Wojny Światowej.

Dowodem pozostają liczne oznakowane i upamiętnione cmentarze wojenne: w Szepietowie, Średnicy-Jakubowiętach, Średnicy-Pawłowiętach, Szymborach-Włodkach, Wojnach-Pogorzeli, Włostach-Olszance, Stawierejach Podleśnych, Wylinach-Rusi.

Są również pojedyncze lub zbiorowe groby. Przykładem mogą być mogiły w Lasach Nadleśnictwa Rudka niedaleko Wylin-Rusi: Tadeusza Czapiegi i Józef Teradeina, którzy zginęli 13.09.1939 r., mogiła żołnierska z II wojny światowej, 1939 -1945 r. przy drodze krajowej nr 66 w Szepietowie, mogiły w Dąbrówce Kościelnej na cmentarzu parafialnym: rozstrzelanych Polaków w 1943r. oraz 2 żołnierzy: Alfonsa Ławrywańca i Józefa Rymko.

Jest również pomnik we wsi Dąbrowa-Tworki upamiętniający miejsce zamordowania przez UB Komendanta Okręgu NZW Białystok, pułkownika Władysława Żwańskiego ps. "Iskra", "Błękit".

Charakterystyczne dla gminy Szepietowo jest nazewnictwo tutejszych wsi: dwuczłonowe, pochodzące od nazw zaścianków szlacheckich, tożsamych z przydomkami szlachty szaraczkowej, zagrodowej lub inaczej zaściankowej. Są to np. grupy wsi o wspólnym członie nazwy:

- Dąbrowa-Bybytki, Dąbrowa-Tworki, Dąbrowa-Gogole, Dąbrowa-Łazy, Dąbrowa-Kaski, Dąbrowa-Wilki, Dąbrowa-Moczydły, Dąbrowa-Dołęgi,
- Wojny-Szuby Szlacheckie, Wojny-Szuby Włościańskie, Wojny-Pogorzel, Wojny-Izdebnik, Wojny-Piecki, Wojny-Krupy, Wojny-Wawrzyńce, Wojny-Pietrasze,
- Średnica-Pawłowięta, Średnica-Jakubowięta, Średnica-Maćkowięta,
- Szymbory-Włodki, Szymbory-Andrzejowięta, Szymbory- Jakubowięta,
- Wyszonki-Posele,
- Warele-Filipowicze,
- Szepietowo-Wawrzyńce, Szepietowo-Żaki, Szepietowo-Janówka.

Kultywowanie tradycji, zachowane zwyczaje, dawne tańce ludowe i pieśni to również przejaw dziedzictwa niematerialnego. W latach 60 ubiegłego wieku powstał w gminie zespół ludowy, obecnie reaktywowany. W 2004 roku przy Gminnym Ośrodku Kultury, rozpoczął działalność dziecięcy Zespół Pieśni i Tańca „Podlasie”. „Podlasie” może poszczycić się wieloma nagrodami zdobywanymi na festiwalach i przeglądach na poziomie regionalnym i ogólnopolskim, uczestniczy w uroczystościach gminnych oraz w świętach kościelnych. Promuje gminę i regionalną kulturę również za granicą.

2.2.3. Stanowiska archeologiczne

Obecnie żadne stanowisko archeologiczne znajdujące się na terenie gminy nie zostało wpisane do Rejestru C - zabytków archeologicznych. Na terenie Gminy Szepietowo znajdują się natomiast 33 stanowiska archeologiczne w następujących lokalizacjach wymienionych w tabeli poniżej.

Tabela 1. Wykaz stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Szepietowo

lp.	miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze AZP	Rodzaj stanowiska	chronologia
1	Kamień-Rupie	43-80	4	Ślad osadnictwa	Średniowiecze-okres nowożytny
2	Kamień-Rupie	43-80	5	Ślady osadnictwa, osada	Mezolit- okres nowożytny
3	Stary Kamień	43-80	6	Osada	Późne średniowiecze-okres nowożytny
4	Dąbrowa-Gogole	43-80	7	Ślad osadnictwa	Mezolit - epoka żelaza
5	Dąbrówka Kościelna	43-81	1	Ślady osadnictwa, osada	Epoka kamienia - okres nowożytny
6	Średnica-Maćkowięta	43-81	2	Ślady osadnictwa, osada	Mezolit- okres nowożytny
7	Gierałty Stare	43-81	3	Ślad osadnictwa	Mezolit - ślady osadnictwa
8	Gierałty Stare	43-81	4	Ślady osadnictwa, osady	Mezolit- okres nowożytny
9	Gierałty Stare	43-81	5	osada	Późne średniowiecze-okres nowożytny
10	Gierałty Stare	43-81	6	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia - wczesne średniowiecze
11	Średnica-Jakubowięta	43-81	7	Ślad osadnictwa	Epoka brązu
12	Średnica-Jakubowięta	43-81	8	Ślady osadnictwa	Wczesna epoka żelaza - wczesne średniowiecze
13	Średnica-Jakubowięta	43-81	10	Ślady osadnictwa	Mezolit - wczesne średniowiecze
14	Gierałty Nowe	43-81	11	Ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze
15	Dąbrowa-Bybytki	44-80	1	Ślad osadnictwa	okres nowożytny
16	Dąbrowa-Kaski	44-80	2	Ślad osadnictwa	średniowiecze

17	Pułazie-Świerże	44-81	1	Ślad osadnictwa	Mezolit - epoka żelaza
18	Pułazie-Świerże	44-81	2	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze-okres nowożytny
19	Pułazie-Świerże	44-81	3	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
20	Wyszonki-Posele	44-81	5	Ślad osadnictwa, osada	średniowiecze-okres nowożytny
21	Wojny- Pietrasze (obr. Wojny-Pogorzel)	44-81	6	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia - epoka żelaza
22	Wojny- Pietrasze (obr. Wojny-Pogorzel)	44-81	7	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
23	Wojny-Izdebnik	44-81	8	Ślady osadnictwa, osada	Mezolit - okres nowożytny
24	Wojny-Izdebnik	44-81	9	Ślad osadnictwa, osada	Mezolit - wczesne średniowiecze
25	Wojny-Izdebnik	44-81	10	Ślad osadnictwa	Mezolit - epoka żelaza
26	Nowe Szepietowo	44-81	11	Ślad osadnictwa	neolit
27	Wojny-Szuby Szlacheckie	44-81	12	Ślad osadnictwa	Okres rzymski?
28	Wojny-Wawrzyńce	44-81	13	Ślad osadnictwa	Mezolit - epoka żelaza
29	Wojny-Wawrzyńce	44-81	14	Ślady osadnictwa	Mezolit - epoka żelaza
30	Wojny-Wawrzyńce	44-81	15	Ślad osadnictwa	Epoka żelaza
31	Wojny-Wawrzyńce	44-81	16	Ślady osadnictwa, osada	Mezolit - okres nowożytny
32	Zalesie Nowe	44-82	8	Ślad osadnictwa, osady	Mezolit - okres nowożytny
33	Wyliny-Ruś	44-82	28	Ślad osadnictwa, osada	Średniowiecze - okres nowożytny

źródło: Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków - Delegatura w Łomży (VII 2019)

2.2.4. Zabytki ruchome

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zdefiniowano:

- **zabytek ruchomy** - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych,

- **zabytek archeologiczny ruchomy**, będący wytworem działalności człowieka.

Ustawa w art. 6 szczegółowo określa zabytki podlegające ochronie i opiece jako obiekty będące:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. 2019 poz. 1479),
f) instrumentami muzycznymi,
g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zgodnie z zaleceniami NID do rejestru zabytków ruchomych wpisywane są także nie wymieniane w ustawie obiekty, których „ruchomość" jest problematyczna. Są to mające wartość artystyczną detale architektoniczne czy dekoracje architektoniczne (polichromie, sztukaterie), stale połączone z podłożem elementy wyposażenia wnętrz (różnego rodzaju struktury ołtarzowe, epitafia, kominki, piece) oraz elementy tzw. małej architektury (rzeźby ogrodowe, wodotryski, niekubaturowe kapliczki, krzyże przydrożne czy nagrobki cmentarne).
Gmina Szepietowo posiada zabytki ruchome o szczególnej wartości, które zostały wpisane do rejestru zabytków. Zostały one wymienione w tabeli w rozdziale 2.3. Na terenie gminy znajdują się również inne wartościowe zabytki ruchome, takie jak kapliczki i krzyże przydrożne, nagrobki na cmentarzu przykościelnym i cmentarzu parafialnym, pomniki upamiętniające ważne wydarzenia.

Zabytki ruchome w większości znajdują się pod opieką proboszcza parafii św. Anny w Dąbrówce Kościelnej. Są to głównie utensylia liturgiczne, takie jak monstrancja, puszki, ornaty, kielichy, lichtarze, krzyże ołtarzowe itp. Jeden z ornatów z 4 ćw. XVIII w. posiada kolumnę z pasa kontuszowego, drugi to biały ornat z haftem regencyjnym pochodzący z ok. 1720 r., wyszywany jedwabnymi i metalowymi nićmi oraz cekinami. Kolumnę ornatu zdobi pionowa kwitnąca gałąź.

Obrazy znajdujące się w ołtarzach to: Św. Anna Samotrzeć, Adoracja Matki Boskiej Różańcowej, Św. Walenty. Ponadto znajdują się w kościele: chrzcielnica, lichtarze, rama lustra, feretron i latarnie procesyjne. Zabytki są w stanie dobrym, znajdują się wewnątrz kościoła, nie są narażone na niesprzyjające czynniki atmosferyczne ani rabunek. Budynek jest pod nadzorem, zamykany na noc.

Rzeźba drewniana św. Jana Nepomucena z 1801 r., niegdyś znajdowała się w kapliczce przydrożnej w okolicy wsi Szepietowo-Wawrzyńce. Została uszkodzona przez żołnierzy Armii Czerwonej w roku 1920 w czasie wojny polsko-bolszewickiej. Pomimo murowanego cokołu i daszku nad rzeźbą, narażona była na oddziaływanie czynników atmosferycznych i inne zniszczenia. Z uwagi na to została przeniesiona do budynku gospodarczego parafii, a obecnie umieszczona w nawie głównej kościoła na postumencie drewnianym umocowanym do filara. Uprzednio przeprowadzono konserwację zachowawczą, rekonstrukcję palców lewej ręki postaci oraz podstawy. Nie zdecydowano się na rekonstrukcję prawej ręki z powodu braku materiałów archiwalnych.

Pomnik Orła Białego, czyli Polskiej Organizacji Wojskowej, znajduje się naprzeciw terenu kościoła św. Anny w Dąbrówce Kościelnej przy skrzyżowaniu drogi wojewódzkiej i powiatowej. Pomnik POW po raz pierwszy odsłonięty został 30 sierpnia 1936 roku. Inicjatorem uroczystości był m.in. Bolesław Sztyler – zastępca komendanta POW w Wysokiem Mazowieckiem, a w latach 1920-1935 naczelnik OSP w Wysokiem Mazowieckiem. Na kolumnie z orłem z rozłożonymi skrzydłami znajduje się napis "Bojownikom Niepodległości Peowiacy, 1914-1918-1920". Pomnik został wyremontowany w latach 2017/2018 i ponownie odsłonięty w 100-lecie odzyskania Niepodległości przez Polskę.

Poza rejestrowymi zabytkami ruchomymi na terenie Gminy Szepietowo znajduje się wiele innych cennych obiektów zaliczanych do kategorii zabytków ruchomych. Są to przede wszystkim kapliczki i krzyże przydrożne oraz nagrobki znajdujące się na terenie cmentarza parafialnego w Dąbrowce Kościelnej, cmentarza przykościelnego kościoła św. Anny w Dąbrowce Kościelnej, mogiły w obrębie lasów państwowych i pomniki upamiętniające miejsce śmierci cywilów i żołnierzy.

Kapliczki i krzyże przydrożne zostały wymienione w rozdziale 2 pkt. 2.2.1. niniejszego planu.

Oprócz kapliczek i krzyży na terenie gminy znajdują się liczne miejsca pamięci w postaci pomników, krzyży, nagrobków:

- w miejscowości Dąbrowa-Tworki, miejsce zamordowania Komendanta Okręgu Narodowego Zjednoczenia Wojskowego Białystok - pułkownika Władysława Żwańskiego "Iskra", "Błękit" przez UB,

- w Szepietowie przy ul. Mazowieckiej, miejsce rozstrzelania 9 osób przez NKWD,

- w Wylinach-Rusi, dwie mogiły żołnierskie z II Wojny Światowej,

- na cmentarzu w Dąbrówce Kościelnej, grób Polaków rozstrzelanych w 1943 r. i grób dwóch żołnierzy z 1939 r.

2.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Najcenniejsze zabytki chronione są poprzez wpis na listę światowego dziedzictwa UNESCO, wpis do rejestru zabytków: księgi A, prowadzonej dla zabytków nieruchomych, księgi B - dla zabytków ruchomych i księgi C - dla zabytków archeologicznych, zabytki mogą być chronione przez utworzenie parku kulturowego lub zapis w Miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (MPZP).

Wpis do księgi A rejestru zabytków

1. Decyzją nr KL-WKZ-5340/10/80 Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łomży dnia 28.04.1980 r. zostały wpisane do rejestru zabytków pod numerem 60 kościół pw. św. Anny w Dąbrówce Kościelnej i dzwonnica drewniana.
2. Decyzją KL-WKZ-5340/1/84 Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łomży dnia 27.01.1984 r. do rejestru zabytków pod numerem 195 zostało wpisane założenie ogrodowo-parkowe w Szepietowie-Wawrzyńcach. Na układ zabytkowy składają się nasadzenia alejowe i kompozycja przestrzenna starodrzewu.
3. Decyzją KL-WKZ-5340-39/87 Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łomży dnia 12.03.1987 r. do rejestru zabytków pod numerem 278 został wpisany cmentarz wojenny z I wojny światowej w miejscowości Średnica - Pawłowięta.
4. Decyzją KL-WKZ-5340-70/87 Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łomży dnia 16.06.1987 r. do rejestru zabytków pod numerem 309 został wpisany nagrobek Augusta Wojno na cmentarzu rzymskokatolickim w Dąbrówce Kościelnej.
5. Decyzją KL-WKZ-5340-21/91 Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łomży dnia 30.12.1991 r. do rejestru zabytków pod numerem A-435 został wpisany cmentarz wojenny z I wojny światowej w pobliżu miejscowości Szepietowo Stacja (obecnie Szepietowo).
6. Decyzją Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dnia 30.07.2015 r. znak R.5140.47.2015.KN do rejestru zabytków pod numerem A-586 został wpisany kolportaż strażacki w Dąbrówce Kościelnej.

Poniżej znajduje się wykaz zabytków zgodnie z Rejestrem zabytków nieruchomych, księgą A, według stanu z 19.12.2019 r. (źródło: https://wuozbialystok.bip.gov.pl/rejestry-ewidencje-archiwa/rejestr-a-wykaz-zabytkow-nieruchomych-wojewodztwa-podlaskiego.html).

Dąbrówka Kościelna

1. kościół parafialny pw. św. Anny, z 1 połowy XIX w., nr rej.: 60 z 28.04.1980 r.
2. dzwonnica, drewniana, nr rej.: 60 z 28.04.1980 r.
3. nagrobek Augusta Wojno (na cmentarzu rzymskokat.), z 1 połowy XIX w., nr rej.: 309 z 16.06.1987 r.
4. budynek kolportażu strażackiego, murowany, z 1936 r., nr rej.: A-586 z 30.07.2015 r.

Szepietowo

5. cmentarz wojenny z I wojny światowej, nr rej.: A-435 z 30.12.1991 r.

Szepietowo-Wawrzyńce

6. park dworski z 1927 r., nr rej.: 195 z 27.01.1984 r.

Średnica-Pawłowięta

7. cmentarz wojenny z I wojny światowej (przy drodze do Dąbrówki Kościelnej), nr rej.: 278 z 12.03.1987 r.

Wpis do księgi B rejestru zabytków

Rejestr zabytków ruchomych Gminy Szepietowo (stan na 4.10.2019 r.) obejmuje 22 obiekty ujęte w poniższej tabeli.

Tabela 2. Zabytki ruchome z terenu Gminy Szepietowo wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Gmina	Określenie zabytku	Decyzja o wpisie do rejestru zabytków
1	Dąbrówka Kościelna	Szepietowo	Rzeźba - św. Jan Nepomucen	Z dnia 12 czerwca 2006 r. l. dz. RZ-4011-1-4/IM-J/06 nr rejestru B-139
2	Dąbrówka Kościelna	Szepietowo	Chrzcielnica	Z dnia 1 marca 1987 r. l. dz. KL-WKZ-5330-I/10/87 nr rejestru B-89
3			Latarnia procesyjna, 2 szt.	
4			Feretron (rama)	
5			Rzeźba - krucyfiks	
6			Obraz - św. Anna Samotrzeć	
7			Obraz - Adoracja Matki Boskiej przez św. Jacka i in. świętych	
8			Obraz - św. Walenty	
9			Monstrancja	
10			Kielich, 2-ga poł. XVII w.	
11			Kielich, po poł. XVIII w.	
12			Kielich, 1796 r.	
13			Kielich, kon. XVIII w.	
14			Puszka, kon. XVII w.	
15			Puszka, XIX-XX w.	
16			Krzyż ołtarzowy, 4-ta ćw. XIX w.	
17			Krzyż ołtarzowy, 2 szt. kon. XIX w. (?)	
18			Lichtarz, 2 szt.	
19			Rama lustra	
20			Ornat, 1-sza poł. XVIII w.	
21			Ornat (fragment), ok. poł. XVIII w.	
22	Dąbrówka Kościelna	Szepietowo	Pomnik Orła Białego	Z dnia 28 sierpnia 2015 r. l. dz. R.5140.49.2015.AW nr rejestru B-343

źródło: Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Białymstoku, stan na 4.10.2019 r.

Wszystkie zabytki wpisane do rejestru - księgi B, znajdują się w Dąbrówce Kościelnej. Pomnik POW Orła Białego umiejscowiony jest przy skrzyżowaniu, naprzeciw kościoła. W kościele pw. św. Anny znajdują się obrazy ołtarzowe: Adoracja Matki Bożej, św. Anny Samotrzeć i św. Walentego oraz rama lustra i rzeźby: krucyfiks i podobizna św. Jana Nepomucena. Pozostałe zabytki ruchome to przede wszystkim utensylia liturgiczne takie jak: kielichy, ornaty, lichtarze, puszki, a także monstrancja, krzyże ołtarzowe, chrzcielnica, akcesoria procesyjne: feretron, dwie latarnie.

Do księgi C rejestru zabytków nie wpisano do tej pory żadnego stanowiska archeologicznego z terenu gminy.

Wpis w Miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego:

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części miasta i gminy Szepietowo w obrębie geodezyjnym Stare Gierałty, Nowe Gierałty i Szepietowo (Uchwała Nr XVII/102/12 Rady Miejskiej w Szepietowie z dnia 12 października 2012 r.) **strefa archeologicznej ochrony konserwatorskiej**, **strefa ochrony ekspozycji historycznego układu przestrzennego wsi Dąbrówka Kościelna.** Na obszarze objętym planem nie występują zabytki wpisane do rejestru i inne obiekty zabytkowe oraz dobra kultury współczesnej.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Szepietowo - Cześć 1 - Etap A (Uchwała Nr XXV/186/17 Rady Miejskiej w Szepietowie z dnia 22 czerwca 2017 r.)

Ustala się ochronę obszarów lub obiektów zabytkowych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków oznaczonych na rysunku planu, w tym: 1) **cmentarza z okresu I wojny światowej położonego na gruntach wsi Średnica Jakubowięta** (dz. ew. nr 239); 2) **mogiły wojennej z okresu I wojny światowej położonej na gruntach wsi Wojny Pogorzel** (dz. ew. nr 336); 3) **krzyża przydrożnego w miejscowości Wojny Pogorzel** (dz. ew. nr 224).

Ustala się ochronę stanowisk archeologicznych oznaczonych na rysunku planu, w tym dla stanowisk powierzchniowych dla których ustala się strefy ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych: 1) **Wojny-Wawrzyńce:** stanowisko **nr AZP-13/44-81** - ślady osadnictwa z mezolitu - epoki żelaza, stanowisko **nr AZP-14/44-81** - ślad osadnictwa z mezolitu - epoki żelaza, stanowisko **nr AZP-15/44-81** - ślad osadnictwa z wczesnej epoki żelaza, 2) Szepietowo Podleśne: **stanowisko nr AZP-11/44-81**, 3) Wojny Szuby Szlacheckie: stanowisko **nr AZP-12/44-81,** 4) Średnica Jakubowięta: stanowisko **nr AZP-10/43-81**, 5) Wojny Pogorzel (...): stanowisko **nr AZP-6/44-81**.

2.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Oprócz powyżej wymienionych zabytków rejestrowych oraz wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków, na wniosek Burmistrza i za aprobatą Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (z dn. 29.11.2019 r.) w gminnej ewidencji zabytków znalazły się następujące obiekty: Kostnica przy kościele św. Anny w Dąbrówce Kościelnej, cmentarz z I wojny światowej w Wojnach-Pogorzeli, cmentarz z I wojny światowej w Wylinach-Rusi.

Poniższa tabela zawiera wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Pogrubioną czcionką wpisano zabytki ujęte w rejestrze.

Tabela 3 . Wykaz obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, w tym zabytki wpisane do rejestru

Lp.	Miejscowość	Przedmiot ochrony	Nr i data wpisu do rejestru lub WEZ/GEZ	Własność
1	Dąbrowa-Łazy	dróżniczówka	WEZ	PKP S.A.
2	Dąbrowa-Łazy	wiatrak koźlak	WEZ	Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu
3	Dąbrówka Kościelna	historyczny układ przestrzenny wsi Dąbrówka Kościelna	WEZ	Gmina Szepietowo
4	**Dąbrówka Kościelna**	**kościół parafialny p.w. św. Anny**	**60 z dn. 28.04.1980 r.**	Parafia
5	**Dąbrówka Kościelna**	**dzwonnica przy kościele**	**60 z dn. 28.04.1980 r.**	Parafia
6	Dąbrówka Kościelna	plebania	WEZ	Parafia
7	**Dąbrówka Kościelna**	**cmentarz rzymskokatolicki (nagrobek Augusta Wojno)**	**309 z dn. 16.06.1987 r.**	Parafia
8	Dąbrówka Kościelna	budynek straży pożarnej	WEZ	Gmina Szepietowo
9	**Dąbrówka Kościelna**	**kolportaż strażacki**	**A-586 z dn. 30.07.2015**	Gmina Szepietowo
10	Dąbrówka Kościelna	mleczarnia	WEZ	S. M. Mlekovita
11	Dąbrówka Kościelna	kostnica przy kościele św. Anny	GEZ	Parafia
12	Stawiereje Podleśne	cmentarz z okresu I wojny światowej 1915r.	WEZ	Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Rudka
13	Szepietowo	budynki stacji	WEZ	Skarb Państwa/ PKP S. A.
14	Szepietowo	budynek stacyjny	WEZ	Skarb Państwa/ PKP S. A.
15	Szepietowo Podleśne	obora (po pożarze)	WEZ	Własność prywatna
16	Szepietowo Podleśne	park	WEZ	Skarb państwa /Gmina Szepietowo

17	**Szepietowo**	**cmentarz wojenny z I wojny św.**	**435 z dn. 30.12.1991 r.**	**Gmina Szepietowo /GDDKiA**
18	**Szepietowo - Wawrzyńce**	**zespół dworsko -parkowo - folwarczny**	**195 z dn. 27.01.1984 r.**	**Skarb państwa/ODR**
19	**Szepietowo-Wawrzyńce**	**park**	**195 z dn. 27.01.1984 r.**	**Skarb państwa/ODR**
20	Szymbory-Włodki	cmentarz wojenny z I wojny światowej żołnierzy rosyjskich	WEZ	Gmina Szepietowo /PKP S. A.
21	Średnica-Jakubowięta	cmentarz wojenny z I wojny światowej	WEZ	Gmina Szepietowo /PKP S. A.
22	**Średnica - Pawłowięta**	**cmentarz wojenny z I wojny światowej (przy drodze do Dąbrówki Kościelnej)**	**278 z dn. 12.03.1987 r.**	**Gmina Szepietowo**
23	Włosty-Olszanka	cmentarz wojenny z I wojny światowej żołnierzy niemieckich	WEZ	Gmina Szepietowo
24	Wojny-Pietrasze	cmentarz rzymskokatolicki	WEZ	Parafia
25	Wojny-Pogorzel	cmentarz z I wojny światowej	GEZ	Gmina Szepietowo
26	Wyliny-Ruś	park	WEZ	Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Rudka
27	Wyliny-Ruś	cmentarz z I wojny światowej	GEZ	Gmina Szepietowo

źródło: opracowanie własne na podstawie hhttps://wuozbialystok.bip.gov.pl/rejestry-ewidencje-archiwa/wojewodzka-ewidencja-zabytkow.html stan z 3.01.2020 r.

2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Najcenniejszym, najstarszym zabytkiem nieruchomym jest niewątpliwie drewniana dzwonnica przy kościele parafialnym w Dąbrówce Kościelnej wybudowana w 1786 r. Wyposażona jest w barokowy, XVII-wieczny dzwon. Jej budowa została przeprowadzona prawdopodobnie wraz z szalowaniem powstałego w 1755 roku, czwartego z kolei kościoła. Dzwonnica o powierzchni ok. 26 m^2 i kubaturze 195 m^3, posadowiona na polnych kamieniach wykonana jest z drewna w konstrukcji wieńcowej - parter i słupowej - otwarte piętro. Namiotowy dach obecnie pokryty jest blachą, pierwotnie - gontem.

Znaczącym zabytkiem z uwagi na unikatowość jest również kolportaż strażacki w Dąbrówce Kościelnej. Jest to obiekt o nietypowej, oryginalnej, niespotykanej na terenie województwa podlaskiego funkcji[3]. Prawdopodobnie jest to jedyny tego typu przykład małej architektury w województwie. Kolportaż służył do sprzedaży gazet, czasopism a także dewocjonaliów i pamiątek. W formie przypomina słup ogłoszeniowy i taką też funkcję pełnił w społeczności lokalnej. Obecnie został odnowiony i zaadaptowany jako infokiosk, pełni funkcję informacji turystycznej.

Dużą wartość stanowią cmentarze wojenne i mogiły, które są świadectwem bitew, powstań, potyczek, bohaterskiej postawy m. in. lokalnej społeczności. Dwa cmentarze zostały wpisane do rejestru zabytków, pięć do Wojewódzkiej ewidencji zabytków, a dwa kolejne do gminnej ewidencji zabytków, co świadczy o ich wartości i konieczności ochrony, by przetrwały jako świadectwo dla kolejnych pokoleń.

[3] Decyzja w spr. wpisania zabytków nieruchomych Nr R.5140.47.2015.KN Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 30.07.2015 r.

3. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy (SWOT)

Podsumowania oceny stanu dziedzictwa kulturowego w gminie dokonano metodą analizy SWOT. Jest to narzędzie analizy strategicznej, które wykorzystano do identyfikacji kluczowych czynników związanych ze stanem dziedzictwa kulturowego w gminie.

Istotą analizy jest identyfikacja czynników, które mogą wpływać na stan dziedzictwa kulturowego gminy oraz posegregowanie ich na cztery grupy:

— mocne strony - S (Strengths) - mocna strona to czynnik wewnętrzny (czyli to co stanowi atut, przewagę, zaletę lokalnego dziedzictwa kulturowego i gminy),
— słabe strony - W (Weaknesses) - słaba strona to czynnik wewnętrzny (czyli to co stanowi słabość, barierę, wadę lokalnego dziedzictwa kulturowego i gminy),
— szanse - O (Opportunities) - szansa to czynnik zewnętrzny (cecha otoczenia), czyli to co stwarza dla dziedzictwa kulturowego w gminie szansę korzystnej zmiany,
— zagrożenia - T (Threats) - zagrożenie to czynnik zewnętrzny (cecha otoczenia), czyli to co stwarza dla dziedzictwa kulturowego w gminie niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

Szanse i zagrożenia, czyli czynniki zewnętrzne, są traktowane jako te, na które gmina ma znacznie ograniczony wpływ lub w ogóle nie ma wpływu. Mocne i słabe strony - czynniki wewnętrzne, są traktowane jako te, na które gmina ma znaczny wpływ lub wyłączny wpływ.

SZANSE	ZAGROŻENIA
Wykorzystanie środków krajowych i unijnych na promocję, edukację i ochronę dziedzictwa kulturowego. Prywatne inwestycje mieszkańców gminy lub pasjonatów kultury w tradycyjne budownictwo drewniane (odnawianie domów). Wzrost zainteresowania mieszkańców gminy i ogólnie kraju regionalnym i lokalnym dziedzictwem kulturowym.	Fizyczna degradacja zabytków nieruchomych (np. obora, mleczarnia). Degradacja budownictwa drewnianego z powodu wyludniania się wsi. Niekontrolowane przebudowy obiektów drewnianych niewpisanych do rejestru, WEZ lub GEZ.
SILNE	**SŁABE**
Duże zasoby budownictwa drewnianego. Duże zasoby cennych obiektów sakralnych i sepulkralnych: krzyże, kapliczki, cmentarze, inne. Przywiązanie mieszkańców do tradycji, silna identyfikacja z dziedzictwem lokalnym i regionalnym. Duże zasoby dziedzictwa niematerialnego. Aktywnie działająca Izba Tradycji w gminie. Wysoki poziomu wykorzystania tradycji rolniczych w rozwoju gminy. Lokalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego przy szlakach turystycznych i komunikacyjnych. Wyremontowane obiekty dziedzictwa w dobrym stanie (np. kolportaż, kościół, dzwonnica, plebania, pomnik Orła Białego).	Niewystarczające działania zintegrowane łączące ochronę dziedzictwa kulturowego z ochroną przyrody i z dziedzictwem niematerialnym. Mało atrakcji turystycznych na terenie gminy. Ograniczona ilość środków gminnych przeznaczana na zabytki. Niski poziom digitalizacji i informacji o dziedzictwie kulturowym w gminie. Niewystarczający poziom wykorzystania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego (poza rolnictwem) w rozwoju społecznym i gospodarczym gminy. Niewystarczająca ilość badań i analiz dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy. Słabe oznakowanie obiektów.

4. Założenia programowe

4.1. Priorytety i kierunki działań

Określono priorytety gminnego programu opieki nad zabytkami. W ramach priorytetów określono kierunki działań i wyznaczono dla nich zadania wskazując perspektywę realizacji (2 i 4-letnią).

W ramach priorytetów i kierunków działań uwzględniono cele wymienione w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Priorytety i kierunki działań oraz zadania wynikają z diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego, oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Priorytet 1. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego do rozwoju społeczno - gospodarczego gminy

Kierunek 1.1. Promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej

Kierunek 1.2. Zwiększenie atrakcyjności zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i gospodarcze

Priorytet 2. Ochrona dziedzictwa kulturowego

Kierunek 2.1. Badania i dokumentacja

Kierunek 2.2. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania

4.2. Zadania programu opieki

W celu realizacji poszczególnych priorytetów gmina planuje zrealizować poniższe zadania. Mają one przyczynić się do osiągnięcia dobrego stanu obiektów zabytkowych, wzmocnienia tożsamości kulturowej w lokalnej społeczności i zintegrowania tych elementów z pozytywnym wpływem na rozwój gminy.

Tabela 4 . Wykaz zadań

Lp.	Priorytet/ nazwa projektu	Podmiot realizujący	Okres realizacji	
			2020-2021	2022-2023
	Priorytet 1. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego do rozwoju społeczno - gospodarczego gminy			
	Kierunek 1.1. Promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej			
1	Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy. Projekt obejmuje publikację kart adresowych zabytków z gminnej ewidencji zabytków oraz dodatkowo galerię ze zdjęciami zabytków Gminy Szepietowo i opisami zdjęć z możliwością dodawania własnych fotografii użytkowników.	Gmina Szepietowo	x	x
2	Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów (np. fotograficznego, na najlepiej odremontowany dom zabytkowy itp.), wystaw (zdjęć zabytków, malarstwa inspirowanego tożsamością kulturową) i działań edukacyjnych.	Gmina Szepietowo, organizacje pozarządowe, Gminny Ośrodek Kultury w Szepietowie	x	x
3	Zorganizowanie konkursu na najlepszego użytkownika obiektu o wartościach zabytkowych. Skutkiem wydarzenia będzie uświadomienie społeczności wartości i znaczenia zabytków, zachowanie walorów budownictwa drewnianego (domy, spichlerze) podczas remontów, promocja dobrych przykładów właściwie remontowanych obiektów prywatnych właścicieli.	Gmina Szepietowo	x	x
4	Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe gminy (np. książki, przewodniki, foldery, inne).	Gmina Szepietowo, organizacje pozarządowe, Gminny Ośrodek Kultury w Szepietowie	x	x
5	Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć w formie spotkań z seniorami, weteranami, autorami publikacji wspomnieniowych i historycznych.	Gmina Szepietowo, szkoły	x	x
6	Opracowanie tablic informacyjnych umieszczonych na zewnątrz obiektów, zawierających podstawowe dane historyczne o obiekcie, fotografie archiwalne itp. Tablice przeznaczone zarówno dla mieszkańców w celu podniesienia świadomości wartości zabytku jak i turystów zainteresowanych lokalnymi atrakcjami.	Gmina Szepietowo	x	x
7	Animowanie współpracy pomiędzy gminą a innymi podmiotami (np. organizacje pozarządowe, uczelnie, instytuty badawcze, przedsiębiorcy, inne) w obszarze dziedzictwa kulturowego.	Gmina Szepietowo	x	x
	Kierunek 1.2. Zwiększenie atrakcyjności zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i gospodarcze			

8	Wspieranie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów w myśl zasady „ratować zabytki, ratować pracę, ratować rzemiosło". Szkolenie osób (np. bezrobotnych) w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną.	Gmina Szepietowo, organizacje pozarządowe, Gminny Ośrodek Kultury w Szepietowie, MGOPS	x	x
9	Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach.	Gmina Szepietowo, organizacje pozarządowe, Gminny Ośrodek Kultury w Szepietowie, MGOPS		x
10	Wspieranie organizacji i rozwoju izb pamięci.	Gmina Szepietowo, organizacje pozarządowe, Gminny Ośrodek Kultury w Szepietowie		x
11	Opracowanie lub rozwój szlaków turystycznych/ ścieżek edukacyjnych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Gmina Szepietowo, organizacje pozarządowe, Gminny Ośrodek Kultury w Szepietowie		x
12	Kreacja produktów lokalnych i regionalnych opartych na dziedzictwie kulturowym gminy (np. pamiątki religijne, przyrodnicze, historyczne; kulinaria; rzemiosło; mity i legendy; miejsca pamięci i inne).	Gmina Szepietowo, organizacje pozarządowe, Gminny Ośrodek Kultury w Szepietowie, MGOPS	x	x
	Priorytet 2. Ochrona dziedzictwa kulturowego			
	Kierunek 2.1. Badania i dokumentacja			
13	Opracowanie wytycznych do remontu drewnianych domów określające specyfikację materiałową, kolorystykę, detal architektoniczny, sposoby szalowania elewacji itp. w celu zachowania walorów tradycyjnego budownictwa.	Gmina Szepietowo, organizacje pozarządowe, Gminny Ośrodek Kultury w Szepietowie		x
14	Badanie dziedzictwa niematerialnego (mity, legendy, wspomnienia), w tym inwentaryzacja i oznaczenie miejsc z nim związanych.	Gmina Szepietowo, organizacje pozarządowe, Gminny Ośrodek	x	x

		Kultury w Szepietowie		
15	Opracowanie i publikacja bazy źródeł o dziedzictwie kulturowym gminy, opracowanie i publikacja bazy danych książek, artykułów, innych wydawnictw, archiwaliów dotyczących dziedzictwa kulturowego w gminie.	Gmina Szepietowo		x
16	Wykonywanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego).	Gmina Szepietowo, organizacje pozarządowe		x
17	Współpraca z uczelniami, ośrodkami naukowymi, instytucjami w zakresie badań dziedzictwa kulturowego gminy.	Gmina Szepietowo, Gminny Ośrodek Kultury w Szepietowie	x	x
18	Wykonanie inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym.	Gmina Szepietowo	x	x
	Kierunek 2.2. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania			
19	Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, poprawa stanu zabytków, ich adaptacja i rewaloryzacja (np. remont elewacji budynku straży pożarnej w Dąbrówce Kościelnej, remont budynków kolejowych, mleczarni, obory).	Gmina Szepietowo, prywatni właściciele	x	x
20	Wymiana eternitowych pokryć dachowych z obiektów zabytkowych (np. dróżniczówka, mleczarnia) oraz z budynków o walorach zabytkowych (w szczególności budownictwo drewniane).	Gmina Szepietowo, prywatni właściciele	x	x
21	Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym zabytkowych parków podworskich), obszarów nieczynnych cmentarzy (np. identyfikacja, ogrodzenie i oznakowanie cmentarza wojennego).	Gmina Szepietowo		x
22	Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, zabytkowych zespołach zieleni: alejach dojazdowych, dawnych parkach dworskich itp., oznakowanie cmentarzy wojennych przy drogach (np. Stawiereje Podleśne, Średnica -Pawłowięta, Średnica-Jakubowięta, Włosty-Olszanka, Wojny-Pogorzel).	Gmina Szepietowo	x	x
23	Poprawa ładu przestrzennego wsi poprzez określenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego sposobu zagospodarowania wolnych działek, w tym gabarytów i formy architektonicznej, wysokości zabudowy, kolorystyki dachów, elewacji, rozwiązań materiałowych itp.).	Gmina Szepietowo		x
24	Opracowanie planów ochrony jednostek organizacyjnych na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	Gmina Szepietowo	x	x
25	Opieka i bieżące remonty kapliczek i krzyży przydrożnych.	Gmina Szepietowo	x	x

5. Zarządzanie realizacją programu

5.1. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Powyższe zadania zaproponowane w gminnym programie opieki nad zabytkami Gminy Szepietowo będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

— instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, decyzji Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
— instrumentów finansowych obejmujących między innymi finansowanie i dotacje prac konserwatorskich, restauratorskich, remontowych i archeologicznych, korzystanie z funduszy europejskich;
— instrumentów koordynacji obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa podlaskiego;
— instrumentów społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
— instrumentów kontrolnych obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

5.2. System wdrażania

System wdrażania Gminnego programu opieki nad zabytkami jest istotnym elementem osiągnięcia celów dokumentu.

Dla powodzenia wdrożenia programu należy przyjąć tzw. zasadę partnerstwa, czyli współpracę poszczególnych uczestników w procesie ochrony zabytków (Urzędu Miejskiego, jednostek organizacyjnych gminy, organizacji społecznych, przedstawicieli mieszkańców, przedsiębiorców, właścicieli zabytków) oraz zasadę partycypacji społecznej, czyli prowadzenie dialogu społecznego pomiędzy różnymi podmiotami na terenie gminy, w zakresie wdrażania programu.

Operatorem Programu, głównym inicjatorem całego procesu i koordynatorem działań jest Gmina Szepietowo. Podmiotem odpowiedzialnym za proces realizacji zapisów dokumentu jest Urząd Miejski w Szepietowie. Nadzór z ramienia samorządu będzie prowadził Burmistrz.

Burmistrz Szepietowa

Burmistrz ma za zadanie bieżący nadzór nad realizacją Programu oraz inicjowanie ewentualnych korekt Programu. Ponadto istotnym zadaniem Burmistrza będzie zapewnienie środków na realizację poszczególnych zadań (środki finansowe wewnętrzne, zewnętrzne). W razie konieczności Burmistrz będzie podejmował decyzje o inicjowaniu naniesienia zmian/aktualizacji Programu.

Rada Miejska

Organem przyjmującym Program w formie uchwały, nadzorującym jego realizację oraz osiągane efekty jest Rada Miejska. Realizacja założeń programu leży w gestii władz samorządowych.

Urząd Miejski

Urząd Miejski koordynuje przygotowanie i opiniowanie projektów uchwał Rady Miejskiej i zarządzeń. Realizacja projektów zostanie powierzona poszczególnym jednostkom organizacyjnym według ich kompetencji. W szczególności w realizację Programu zostanie zaangażowany Gminny Ośrodek Kultury w Szepietowie. Istotne znaczenie będzie miał także udział odpowiednich komórek w Urzędzie Miejskim.

Urząd Miejski dysponuje kompetentnym personelem do wykonania swoich zadań oraz jest w stanie dotrzeć do partnerów procesu ochrony zabytków. Wszystkie koszty zarządzania, które pojawią się w trakcie wdrażania Programu pokryte zostaną z budżetu Gminy Szepietowo.

System wprowadzania modyfikacji

Jeśli po I etapie sprawozdawczym zostaną ujawnione potrzeby modyfikacji Programu, będą one na wniosek Burmistrza, interesariuszy, radnych, wprowadzane pod obrady Rady Miejskiej. W przypadku akceptacji przez Radę Miejską, Program zostanie zaktualizowany.

6. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji Programu, która ma na celu:

— ocenę stopnia realizacji zadań założonych w Programie,
— weryfikację zgodności osiągniętych wskaźników z założeniami,
— korygowanie działań, w sytuacji gdy nie przynoszą one zamierzonych efektów lub w sytuacji wystąpienia zmian uniemożliwiających lub utrudniających ich realizację.

Podstawowa sprawozdawczość z realizacji Programu będzie odbywała się na poziomie operacyjnym, poprzez opis stanu realizacji zaplanowanych zadań dla każdego z kierunków działań, z podaniem informacji: co wykonano, jakie są/były problemy realizacyjne, jakie osiągnięto wskaźniki, uzasadnienie w przypadku nieosiągnięcia zaplanowanych wskaźników.

Poniżej w tabeli zaprezentowano planowane wskaźniki realizacyjne na dwa okresy: 2020-2021 i 2022-2023. Wskaźniki zostały przyporządkowane do poszczególnych zadań.

Tabela 5 . Wskaźniki realizacyjne w okresie 2020-2023

Lp.	Priorytet/ nazwa projektu	Okres realizacji		Wskaźnik realizacji	Efekt realizacji (narastająco)	
		2020-2021	2022-2023		2020-2021	2022-2023
	Priorytet 1. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego do rozwoju społeczno - gospodarczego gminy					
	Kierunek 1.1. Promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej					
1	Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy. Projekt obejmuje publikację kart adresowych zabytków z gminnej ewidencji zabytków oraz dodatkowo galerię ze zdjęciami zabytków Gminy Szepietowo i opisami zdjęć z możliwością dodawania własnych fotografii użytkowników.	x	x	Publikacja na stronie internetowej kart w wersji elektronicznej 1 [szt.]; utworzenie strony internetowej z galerią zdjęć 1 [szt.]	1	2
2	Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów (np. fotograficznego, na najlepiej odremontowany dom zabytkowy itp.), wystaw (zdjęć zabytków, malarstwa inspirowanego tożsamością kulturową) i działań edukacyjnych.	x	x	Liczba konkursów, wystaw, wydarzeń [szt.]	2	4

3	Zorganizowanie konkursu na najlepszego użytkownika obiektu o wartościach zabytkowych. Skutkiem wydarzenia będzie uświadomienie społeczności wartości i znaczenia zabytków, zachowanie walorów budownictwa drewnianego (domy, spichlerze) podczas remontów, promocja dobrych przykładów właściwie remontowanych obiektów prywatnych właścicieli.	x	x	Liczba konkursów [szt.]	1	2
4	Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe gminy (np. książki, przewodniki, foldery, inne).	x	x	Liczba publikacji [szt.]	1	2
5	Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć w formie spotkań z seniorami, weteranami, autorami publikacji wspomnieniowych i historycznych.	x	x	Liczba wydarzeń, spotkań [szt.]	3	6
6	Opracowanie tablic informacyjnych umieszczonych na zewnątrz obiektów, zawierających podstawowe dane historyczne o obiekcie, fotografie archiwalne itp. tablice przeznaczone zarówno dla mieszkańców w celu podniesienia świadomości wartości zabytku jak i turystów zainteresowanych lokalnymi atrakcjami.	x	x	Liczba tablic [szt.]	3	15
7	Animowanie współpracy pomiędzy gminą a innymi podmiotami (np. organizacje pozarządowe, uczelnie, instytuty badawcze, przedsiębiorcy, inne) w obszarze dziedzictwa kulturowego.	x	x	Liczba zainicjowanych wspólnych przedsięwzięć [szt.]	1	2
	Kierunek 1.2. Zwiększenie atrakcyjności zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i gospodarcze					
8	Wspieranie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów w myśl zasady „ratować zabytki, ratować pracę, ratować rzemiosło". Szkolenie osób (np. bezrobotnych) w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną.	x	x	Liczba przeszkolonych osób [osoby]	0	10
9	Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach.		x	Liczba wspartych gospodarstw [szt.]	0	2
10	Wspieranie organizacji i rozwoju izb pamięci.		x	Liczba utworzonych lub wspartych izb [szt.]	0	1
11	Opracowanie lub rozwój szlaków turystycznych/ ścieżek edukacyjnych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) wykorzystujących		x	Liczba szlaków [szt.]	0	2

	walory dziedzictwa kulturowego.					
12	Kreacja produktów lokalnych i regionalnych opartych na dziedzictwie kulturowym gminy (np. pamiątki religijne, przyrodnicze, historyczne; kulinaria; rzemiosło; mity i legendy; miejsca pamięci i inne).	x	x	Liczba produktów [szt.]	2	4
	Priorytet 2. Ochrona dziedzictwa kulturowego					
	Kierunek 2.1. Badania i dokumentacja					
13	Opracowanie wytycznych do remontu drewnianych domów określające specyfikację materiałową, kolorystykę, detal architektoniczny, sposoby szalowania elewacji itp. w celu zachowania walorów tradycyjnego budownictwa.		x	Liczba dokumentów [szt.]	0	1
14	Badanie dziedzictwa niematerialnego (mity, legendy, wspomnienia), w tym inwentaryzacja i oznaczenie miejsc z nim związanych.	x	x	Liczba zidentyfikowanych miejsc, legend, spisanych lub nagranych opowiadań [szt.]	5	10
15	Opracowanie i publikacja bazy źródeł o dziedzictwie kulturowym gminy, opracowanie i publikacja bazy danych książek, artykułów, innych wydawnictw, archiwaliów dotyczących dziedzictwa kulturowego w gminie.		x	Liczba baza źródeł [szt.]	0	1
16	Wykonywanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego).		x	Liczba opracowań [szt.]	0	1
17	Współpraca z uczelniami, ośrodkami naukowymi, instytucjami w zakresie badań dziedzictwa kulturowego gminy.	x	x	Liczba inicjatyw [szt.]	1	2
18	Wykonanie inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym.	x	x	Liczba inwentaryzacji [szt.]	1	2
	Kierunek 2.2. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania					
19	Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, poprawa stanu zabytków, ich adaptacja i rewaloryzacja (np. remont elewacji budynku straży pożarnej w Dąbrówce Kościelnej, remont budynków kolejowych, mleczarni, obory).	x	x	Liczba remontów [szt.]	1	2
20	Wymiana eternitowych pokryć dachowych z obiektów zabytkowych (np. dróżniczówka, mleczarnia) oraz z	x	x	Liczba remontów [szt.]	5	10

	budynków o walorach zabytkowych (w szczególności budownictwo drewniane).					
21	Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym zabytkowych parków podworskich), obszarów nieczynnych cmentarzy (np. identyfikacja, ogrodzenie i oznakowanie cmentarza wojennego).		x	Liczba przeprowadzonych rewaloryzacji [szt.]	0	2
22	Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, zabytkowych zespołach zieleni: alejach dojazdowych, dawnych parkach dworskich itp., oznakowanie cmentarzy wojennych przy drogach (np. Stawiereje Podleśne, Średnica -Pawłowięta, Średnica-Jakubowięta, Włosty-Olszanka, Wojny-Pogorzel).	x	x	Liczba obiektów objętych pracami porządkowymi [szt.]	2	4
23	Poprawa ładu przestrzennego wsi poprzez określenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego sposobu zagospodarowania wolnych działek, w tym gabarytów i formy architektonicznej, wysokości zabudowy, kolorystyki dachów, elewacji, rozwiązań materiałowych itp.).		x	Liczba nowych zapisów w MPZP [szt.]	0	2
24	Opracowanie planów ochrony jednostek organizacyjnych na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.	x	x	Liczba planów [szt.]	1	2
25	Opieka i bieżące remonty kapliczek i krzyży przydrożnych.	x	x	Liczba obiektów poddanych remontom/ pracom bieżącym [szt.]	4	10

7. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Źródłem finansowania działań zaplanowanych w Programie będą przede wszystkim środki pochodzące z budżetu Gminy Szepietowo, przeznaczone na finansowanie bieżących działań w zakresie ochrony zabytków. W miarę możliwości podejmowane będą działania mające na celu pozyskanie środków publicznych pochodzących od instytucji różnych szczebli: rządowego, wojewódzkiego i lokalnego, w tym środki unijne i inne zagraniczne. Osiągnięcie zaplanowanych zamierzeń będzie wymagać także środków prywatnych poprzez wkład do projektów współfinansowanych ze środków publicznych.

Do potencjalnych źródeł finansowania działań zawartych w Programie należą:

— środki własne gminy,
— środki prywatne mieszkańców gminy,
— środki prywatne inwestorów,
— środki pozyskane od sponsorów,
— środki budżetu państwa,
— środki budżetu województwa na realizację programów sektorowych,
— środki funduszy celowych,
— środki z budżetu UE: EFRR, EFS, FS, EFRROW,
— środki z NFOŚiGW, WFOŚiGW,
— środki z Lokalnej Grupy Działania,
— europejskie programy wspólnotowe,
— inne środki zagraniczne,
— inne.

Plan finansowy obejmuje propozycję źródeł finansowania wybraną na podstawie oceny dostępności i możliwości wykorzystania tych źródeł oraz charakteru projektów składających się na Program. Na kolejność realizacji wskazanych przedsięwzięć będą mieć wpływ terminy aplikowania i rozstrzygnięć konkursów w ramach programów operacyjnych i innych konkursów, czy też możliwości pozyskania inwestorów prywatnych.

Wysokość środków z budżetu Gminy Szepietowo przeznaczonych na realizację Programu wynosi 40 000,00 zł, w tym:

Priorytet 1. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego do rozwoju społeczno - gospodarczego gminy:

Kierunek 1.1. Promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej:
- w 2020 r. – 2 000,00 zł,
- w 2021 r. – 2 000,00 zł,
- w 2022 r. – 2 000,00 zł,
- w 2023 r. – 2 000,00 zł.

Kierunek 1.2. Zwiększenie atrakcyjności zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i gospodarcze:
- w 2020 r. – 2 000,00 zł,
- w 2021 r. – 2 000,00 zł,
- w 2022 r. – 2 000,00 zł,
- w 2023 r. – 2 000,00 zł,

Priorytet 2. Ochrona dziedzictwa kulturowego:

Kierunek 2.1. Badania i dokumentacja:
- w 2020 r. – 1 000,00 zł,
- w 2021 r. – 1 000,00 zł,
- w 2022 r. – 1 000,00 zł,
- w 2023 r. – 1 000,00 zł.

Kierunek 2.2. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania:
- w 2020 r. – 5 000,00 zł,
- w 2021 r. – 5 000,00 zł,
- w 2022 r. – 5 000,00 zł,
- w 2023 r. – 5 000,00 zł.

8. Zgodność zadań Programu z innymi dokumentami

Gmina nie ma zaplanowanych w WPF zadań dotyczących zabytków. Program Ochrony Środowiska także nie zawiera zadań związanych z zabytkami.

Należy podkreślić, że część zadań w zakresie opieki na zabytkami stanowi element Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Szepietowo (LPR). Program Rewitalizacji został przyjęty Uchwałą Nr XXXIII/239/18 Rady Miejskiej w Szepietowie z dnia 19 kwietnia 2018 r. w sprawie przyjęcia programu rewitalizacji pod nazwą „Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Szepietowo". Program Rewitalizacji przyjęto na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z późn. zm.), a nie zgodnie z Ustawą o Rewitalizacji, dlatego nie było obowiązku wprowadzania przedsięwzięć rewitalizacyjnych do WPF.

Poniżej zaprezentowano podstawowe i uzupełniające projekty rewitalizacyjne ujęte w LPR, powiązane z zadaniami w niniejszym Programie.

Tabela 6 . Zestawienie zbieżnych zadań LPR i GPOnZ

Nr	Nazwa i opis projektu wg Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Szepietowo (LPR)	Nr	Nazwa i opis projektu wg Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
1	**Rewitalizacja przestrzeni miejskiej dla rozwoju przedsiębiorczości, w części:** 2) rewitalizację przestrzeni, placów i remont obiektów pokolejowych dla rozwoju kultury i przedsiębiorczości (remont budynków pokolejowych na rzecz utworzenia izby pamięci, małego muzeum, połączonych z handlem lokalnymi produktami).	19	Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, poprawa stanu zabytków, ich adaptacja i rewaloryzacja (np. remont elewacji budynku straży pożarnej w Dąbrówce Kościelnej, remont budynków kolejowych, mleczarni, obory).
11	**Zakup wyposażenia dla Gminnego Ośrodka Kultury w Szepietowie**	10	Wspieranie organizacji i rozwoju izb pamięci.
12	**Rewitalizacja zabytkowego parku w Szepietowie - Wawrzyńcach.** Rewitalizacja zabytkowego parku w Szepietowie-Wawrzyńcach obejmuje zagospodarowanie terenu, nasadzenia, remont i konserwację obiektów zabytkowych.	21	Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym zabytkowych parków podworskich), obszarów nieczynnych cmentarzy (np. identyfikacja, ogrodzenie i oznakowanie cmentarza wojennego).
Uzupełniający	Niematerialne dziedzictwo Gminy Szepietowo. Projekt obejmuje: inwentaryzację niematerialnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gminy (opowieści, mity,	14	Badanie dziedzictwa niematerialnego (mity, legendy, wspomnienia), w tym inwentaryzacja i oznaczenie miejsc z nim związanych.

	legendy, inne), opracowanie i wydanie cyklu publikacji.	4	Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe gminy (np. książki, przewodniki, foldery, inne).
Uzupełniający	Realizacja programu usuwania azbestu	20	Wymiana eternitowych pokryć dachowych z obiektów zabytkowych (np. dróżniczówka, mleczarnia) oraz z budynków o walorach zabytkowych (w szczególności budownictwo drewniane).